

Θεοχάρης

Δήμας

355/MΘ10008

Διεθνείς και ευρωπαϊκές σπουδές

Ανθρωπιστικές επεμβάσεις και ρεαλισμός: η
περίπτωση της Νατοϊκής επέμβασης στο Κόσοβο

Former Yugoslavia

737886 (R00472) 2-96

ΠΑΝΕ

Περιεχόμενα

Κεφάλαιο I	A. Εισαγωγή	σελ. 3-7
	B. Ανθρωπιστική επέμβαση-Διεθνές Δίκαιο	σελ. 7-13
	Γ. NATO-Ασφάλεια	σελ. 14-20
Κεφάλαιο II	Κόσοβο: Ιστορία, γεγονότα	σελ. 20-34
Κεφάλαιο III	Κρίσεις-συνέπειες-συμπεράσματα	σελ. 34-51

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΝ

Κεφάλαιο I

A. Εισαγωγή

Εκκινώντας την παρούσα διατριβή είναι πολύ σημαντικό να οριστεί με σαφήνεια το μεθοδολογικό και εννοιολογικό πλαίσιο στο οποίο θα βασιστεί η ανάλυση μας.

Εννοιολογικά, θα εκτεθούν οι βασικές απόψεις των δυο βασικών σχολών σκέψης, - ρεαλισμού και φιλελευθερισμού- και θα αποδειχθεί γιατί το ρεαλιστικό μοντέλο σκέψης παραμένει κυρίαρχο στον τρόπο εξήγησης των διεθνικών φαινομένων γενικότερα και στη διαχείριση κρίσεων ειδικότερα.

Μεθοδολογικά, η προσέγγισή μας θα βασιστεί στην παράθεση αρχών του διεθνούς δικαίου καθώς και στην ουσιαστική ανάλυση των γεγονότων, στην αντιπαράθεση θέσεων και απόψεων, κάτι που θα βοηθήσει στην εξαγωγή συμπερασμάτων με μεγαλύτερη σαφήνεια και επιστημονικότητα.

Στόχος της εργασίας είναι να εξεταστεί το αν η Νατοϊκή επέμβαση στο Κόσοβο μπορεί να θεωρηθεί ως ανθρωπιστική, βασιζόμενη σε ιδεώδη ανθρωποκεντρικά προσανατολισμένα ή αντίθετα εξηγείται καλύτερα υπό το –συχνά αδυσώπητο- ρεαλιστικό μοντέλο σκέψης.

Με αυτή την πρώτη εισαγωγή θα αναφερθούν εν τάχει στοιχεία που θεωρούμε σημαντικά για την μετέπειτα ανάλυση, όπως οι απόψεις των αντιτιθέμενων μερών και θα παρουσιαστεί η δομή της εργασίας. Ας ξεκινήσουμε λοιπόν.

Αρχικά, η Βορειοατλαντική συμμαχία (NATO) δημιουργήθηκε με τον πολύ συγκεκριμένο σκοπό να είναι το αμυντικό όργανο της πολιτικής της ανύψωσης ενάντια στη Σοβιετική Ένωση (USSR). Γι' αυτό και κατά την επονομαζόμενη περίοδο του Ψυχρού πολέμου είχε σαν πρωταρχικό καθήκον να διατηρεί μια υψηλή στρατιωτική ικανότητα που θα της επέτρεπε να υπερασπιστεί την εδαφική ακεραιότητα των μελών της έναντι επιθετικών ενεργειών του σοβιετικού αντιπάλου.

Με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης πολλοί παρατηρητές θεώρησαν ότι η συμμαχία έχασε το λόγο ύπαρξης της, αφού ο παραδοσιακός αντίπαλος του NATO είχε εξαφανιστεί και ο βασικός στόχος είχε επιτευχθεί.¹ Ωστόσο, η εξέλιξη των γεγονότων έδειχνε ξεκάθαρα ότι παρόλο που η απειλή στρατιωτικής επέμβασης είχε εκλείψει, η αστάθεια σε διάφορες περιοχές της Ευρώπης είχε αυξηθεί. Αυτή η διαπίστωση οδήγησε το NATO στο συμπέρασμα ότι η καλύτερη εγγύηση για την ασφάλεια των μελών του ήταν να διατηρηθεί η υπόσχεση συλλογικής άμυνας. Μέσα σε αυτό το νέο διεθνές πλαίσιο, η συμμαχία θα πρέπει να διαχειριστεί τις ατλαντικές σχέσεις με τρόπο που να προσαρμόζονται στη νέα πολιτική και οικονομική πραγματικότητα.

Έτσι από τις αρχές του '90, η συμμαχία εστίασε όλες τις ενέργειες της στο σχεδιασμό μιας νέας ταυτότητας, που θα την επαναπροσδιόριζε ως τον κυρίαρχο μηχανισμό συλλογικής ασφάλειας των Βορειοατλαντικών σχέσεων. Ένα καθοριστικό γεγονός προς ολοκλήρωση αυτού του σκοπού ήταν η στρατιωτική επέμβαση στην κρίση του Κοσόβου, αφού οδήγησε στην εδραίωση του νέου χαρακτήρα της συμμαχίας. Αν και δεν ήταν η πρώτη φορά που η συμμαχία παρενέβαινε εκτός του πεδίου δράσης που προσδιορίζει το άρθρο 6 της συμφωνίας της Ουάσιγκτον², ήταν εντούτοις η πρώτη φορά που αναλαμβάνονταν μια επιχείρηση χωρίς την εντολή από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. Αυτό μας αναγκάζει να αναρωτηθούμε αν αυτή η δράση του NATO δημιουργεί ένα προηγούμενο για αντίστοιχες δράσεις στο μέλλον, ή θα πρέπει απλώς να θεωρηθεί ως ένα μεμονωμένο περιστατικό.

Γύρω από τη στρατιωτική δράση του NATO στο Κόσοβο έχει δημιουργηθεί μεγάλη διαμάχη σχετικά με τη νομιμότητα και τη νομιμοποίηση της επιχείρησης που θεωρητικά τουλάχιστον είχε χαρακτήρα ανθρωπιστικό. Στο βάθος, το κεντρικό

¹ Για μια διεξοδική ανάλυση των αλλαγών στο εσωτερικό του NATO μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου βλέπε, Caracuel Raya, Maria Angustias. Changes in NATO after Cold War's End. 2004.

² Με τη συμφωνία της Ουάσιγκτον δημιουργείται το NATO στις 4 Απριλίου του 1949. Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε, The North Atlantic Treaty Organization (NATO), 1949. Electronic Document.

πρόβλημα είναι να προσδιοριστούν τα όρια και οι αντιθέσεις της ένοπλης επέμβασης που αναλήφθηκε στο όνομα ηθικών επιταγών καθώς και των συμφερόντων των κρατών –μελών της συμμαχίας.

Από τη μια πλευρά είναι αυτοί που ισχυρίζονται ότι η ανθρωπιστική επέμβαση ήταν νόμιμη, δεδομένου ότι τα θεμελιώδη δικαιώματα των Αλβανών Κοσοβάρων είχαν παραβιαστεί επανειλημμένα από τη σερβική ηγεσία. Γι' αυτό θεωρούν πως η συμμαχία ενήργησε έτσι έχοντας την ηθική υποχρέωση να σταματήσει την εθνοκάθαρση σε μια επαρχία που βρίσκεται στην καρδιά της Ευρώπης. Επιπλέον, θεωρούν ότι υπήρχε μια άμεση σχέση ανάμεσα στην ένοπλη σύγκρουση στο Κόσοβο και τη γενικότερη σταθερότητα της περιοχής, δηλαδή οι εσωτερικές συνέπειες της κρίσης θα επεκτείνονταν σύντομα σε όλη την ήπειρο. Γι' αυτό το λόγο, το NATO σαν οργανισμός που ευθύνεται για την εγγύηση της ασφάλειας των κρατών-μελών του, επενέβη στο Κόσοβο βασισμένο στην αρχή ότι κάθε χώρα μέλος εξαρτάται για την ασφάλειά του από τις υπόλοιπες. Επίσης, εκτιμάται ότι η επιχείρηση ήταν νόμιμη στο βαθμό που είχαν εξαντληθεί όλα τα διπλωματικά μέσα διαπραγμάτευσης με την αδιάλλακτη σερβική κυβέρνηση και έτσι το NATO επικαλέστηκε την αρχή της υποχρέωσης επέμβασης για την υπεράσπιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του πληθυσμού.

Από την άλλη πλευρά είναι αυτοί που εντόνως κριτικάρουν την επέμβαση, θεωρώντας ότι δεν είχε καμιά νομιμοποίηση και ότι επιπλέον ήταν παράνομη. Καταρχάς θεωρούν ότι δεν διέθετε καμιά νομιμοποίηση για τρεις κυρίως λόγους: πρώτον γιατί μια ανθρωπιστική επέμβαση είναι από τη φύση της αμυντική και δεν οδηγεί σε κλιμάκωση της βίας³, ενώ οι αεροπορικές επιθέσεις του NATO πυροδότησαν μια εθνοκάθαρση μεγαλύτερης κλίμακας από αυτή από αυτή που υποτίθεται πως προσπαθούσαν να σταματήσουν. Δεύτερον, η ανθρωπιστική επέμβαση πρέπει να λαμβάνει χώρα στο έδαφος, προοριζόμενη έτσι να μειώσει τον αριθμό των απωλειών στο ελάχιστο, αν και αυτό σημαίνει τον κίνδυνο της ζωής των στρατιωτών, ενώ η στρατηγική του NATO ήταν η επίτευξη μηδενικών απωλειών μέσω των εναέριων βομβαρδισμών. Και τρίτον, το Κόσοβο απέδειξε πως τα ανθρώπινα δικαιώματα μπορούν να μπλεχτούν με τα εθνικά συμφέροντα μέσω της προπαγάνδας και της παραπλάνησης των αληθινών κινήτρων. Αντίστοιχα, θεωρείται πως η επιχείρηση ήταν παράνομη επειδή πραγματοποιήθηκε χωρίς προηγούμενη

³ Βλέπε, Kaldor Mary. *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*, 1999.

κύρωση από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ και επιπλέον δεν έλυσε τελικά τα εθνικά και εδαφικά προβλήματα της περιοχής.

Έτσι, η παρούσα διατριβή θα αναλύσει πως η επέμβαση του NATO στο Κόσοβο αντικατόπτριζε τις αλλαγές στο στρατηγικό προσανατολισμό της συμμαχίας το 1999. Πιο συγκεκριμένα, γιατί η επέμβαση στο Κόσοβο αποτελούσε μέρος μια γενικότερης στρατηγικής επέμβασης που είχε ως τελικό στόχο τον επαναπροσδιορισμό του NATO ως κυρίαρχου οργανισμού ασφάλειας στην ευρωατλαντική περιοχή μέσω της μίξης ηθικών επιταγών και ισχύος, ρητορικής περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων και εθνικών συμφερόντων.

Η εργασία χωρίζεται σε τρία κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο χωρίζεται σε τρία μέρη με τη σειρά του. Το πρώτο μέρος αποτελεί αυτή τη σύντομη εισαγωγή που μόλις κάναμε. Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει την παράθεση στοιχείων που αφορούν τον όρο 'ανθρωπιστικές επεμβάσεις', καθώς και αναφορά σημαντικών στοιχείων που απαντώνται στο Διεθνές Δίκαιο με σκοπό την κατανόηση του τι είναι γενικά αποδεκτό και τι όχι στο Διεθνές περιβάλλον. Στο τρίτο μέρος παρουσιάζεται μια θεωρητική προσέγγιση της έννοιας της ασφάλειας με στόχο την εμβάθυνση της κατανόησης του μετασχηματισμού του NATO καθώς και της ρητορικής του. Στο δεύτερο κεφάλαιο θα περιγραφεί η πρόσφατη ιστορία της κρίσης του Κοσόβου, όπου θα αναλυθούν τα γεγονότα που οδήγησαν την εσωτερική κρίση στο να διεθνοποιηθεί και θα τονιστούν οι στρατηγικές και ανθρωπιστικές αρχές της στρατιωτικής επιχείρησης. Και στο τρίτο κεφάλαιο θα προσδιοριστούν οι συνέπειες της επέμβασης και η νομιμοποίηση της έννοιας «υποχρέωση παρέμβασης» και θα καθοριστούν οι βραχυπρόθεσμες επιπτώσεις της δράσης του NATO στην ευρωατλαντική ασφάλεια. Θα αναφερθούν οι απόψεις υποστηρικτών και πολέμιων της επιχείρησης και θα εξαχθούν συμπεράσματα.

Το σίγουρο είναι ότι το νέο πλαίσιο στο οποίο ευρίσκεται η ευρωπαϊκή ήπειρος μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου είχε σημαντικές επιπτώσεις στην έννοια της ασφάλειας και στη διάρθρωση του διεθνούς συστήματος. Το NATO δεν παρέμεινε ανεπηρέαστο από τις αλλαγές και έδειξε το ενδιαφέρον να επαναπροσδιοριστεί ως ο φύλακας της ευρωατλαντικής ασφάλειας. Γι' αυτό προσάρμοσε τις αρχές του στη νέα πολιτική πραγματικότητα και την ευρωπαϊκή ασφάλεια μετασχηματίζοντας τους στόχους και τις στρατηγικές του. Το γεγονός που ενοποίησε όλα αυτά μαζί ήταν η επέμβαση στο Κόσοβο το 1999, όπου το NATO έδειξε τη διάθεση να συμμετέχει σε

επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων, διευρύνοντας παράλληλα το πεδίο δράσης του σε όλη την ευρωπαϊκή ζώνη.

B. Ανθρωπιστική επέμβαση-Διεθνές Δίκαιο

Κατά τη κλασική έννοια, ως "ανθρωπιστική επέμβαση" (*intervention d'humanité, humanitarian intervention*) νοείται η επέμβαση από κράτος ή ομάδα κρατών στο έδαφος ξένου κράτους που συνοδεύεται ενδεχόμενα και με την άσκηση βίας με σκοπό την προστασία ατόμων από κατάφορες παραβιάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους⁴. Ο 19ος αιώνας γνώρισε τέτοιες επεμβάσεις, όπως για παράδειγμα αυτής των ευρωπαϊκών δυνάμεων για την προστασία θρησκευτικών μειονοτήτων που ζούσαν κάτω από τον οθωμανικό ζυγό, ή της Γαλλίας στη Συρία για τη προστασία χριστιανών υπηκόων (1860-1861).

Κατά την κρατούσα θεωρία του 19ου αιώνα, τέτοιες επεμβάσεις εθεωρούντο νόμιμες. Μετά το 1945 το υπόβαθρο έχει αλλάξει, με την καθιέρωση των αρχών της μη-επεμβάσεως στα ζητήματα εσωτερικής δικαιοδοσίας των κρατών και, κυρίως, της απαγόρευσης της χρήσης βίας⁵.

Παρόλα αυτά το ζήτημα της ανθρωπιστικής επεμβάσεως για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων συνέχισε να απασχολεί τη διεθνή θεωρία και πρακτική. Το φαινόμενο σήμερα έχει λάβει μια άλλη διάσταση, η οποία με σημείο εκκίνησης την πρακτική, ανακίνησε θεωρητικές συζητήσεις γύρω από την ύπαρξη "δικαιώματος παρεμβάσεως", "υποχρεώσεως παρεμβάσεως", ή την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας.

Από τη δεκαετία του 1980 κυρίως, στο όνομα της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, υψώθηκαν φωνές που υποστηρίζουν ότι υπάρχει δικαίωμα "ανθρωπιστικής παρεμβάσεως" κατά το οποίο τα κράτη νομίμως δραστηριοποιούνται, ατομικά ή συλλογικά, να προσφέρουν ανθρωπιστική βοήθεια παρεμβαίνοντας ενδεχομένως και ενόπλιως στο έδαφος τρίτου κράτους για να προστατεύσουν πληθυσμούς που βρίσκονται σε άμεσο κίνδυνο, όταν το κράτος αυτό

⁴ Βλ. ενδεικτικά RONZITI N., *Rescuing Nationals Abroad through Military Coercion and Intervention on Grounds of Humanity*, Dordrecht, Martinus Nijhoff, 1985.

⁵ Χαρακτηριστικά το άρθρο 2(4) του Χάρτη του Ο.Η.Ε. τονίζει ότι "[a]ll Members shall refrain from their international relations from the use of force against the territorial integrity or political independence of any state, or in any other manner inconsistent with the Purposes of the United Nations".

δεν θέλει ή δεν μπορεί να εξασφαλίσει τα απαραίτητα στοιχεία για την ασφάλεια των κατοίκων του⁶.

Έτσι οδηγούμαστε σταδιακά στη χρήση του όρου “στρατιωτική επέμβαση ανθρωπιστικού χαρακτήρα” που ορίζεται ως: “η χρήση στρατιωτικών μέσων προς επίτευξη στόχων ανθρωπιστικού χαρακτήρα, όπως η προστασία του άμαχου πληθυσμού”⁷.

Αυτός ο ορισμός υιοθετήθηκε από τη διεθνή κοινότητα σαν μέσο παρέμβασης στις εσωτερικές υποθέσεις ενός κράτους, όταν μέσα σε αυτό ο άμαχος πληθυσμός αποτελεί στόχο βίας. Αυτό συνέβη στην επαρχία του Κοσόβου, όπου ο πληθυσμός των αλβανών κοσοβάρων υποβλήθηκε σε εθνοκάθαρση από τη σερβική κυβέρνηση. Η αεροπορική επιχείρηση του ΝΑΤΟ στο Κόσοβο πραγματοποιήθηκε στο όνομα της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων του άμαχου πληθυσμού. Η κρίση στο Κόσοβο αντιπροσώπευε μια απειλή για την ευρωπαϊκή σταθερότητα και την ασφάλεια του εκεί αλβανικού πληθυσμού.

Μπροστά σε αυτή τη δύσκολη κατάσταση, η διεθνής κοινότητα χρησιμοποίησε διάφορα διπλωματικά μέσα, όπως τις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, τις διαπραγματεύσεις στο Ραμπουγκιέ, τη διαμεσολάβηση της Ρωσίας –κύριος σύμμαχος της Σερβίας-, την αποστολή ανθρωπιστικών ομάδων και τις διπλωματικές επισκέψεις δυτικών χωρών που είχαν ως στόχο να βρουν μια ειρηνική λύση στη σύγκρουση. Η αποτυχία της εφαρμογής αυτών των μέτρων ήταν αυτή που οδήγησε τα κράτη-μέλη της συμμαχίας να λάβουν την απόφαση να καταφύγουν στη χρήση βίας σαν μέσο εκτόνωσης της ανθρωπιστικής κρίσης που εξελισσόταν στο Κόσοβο.

Αυτό το πέρασμα που επιχειρήθηκε από την "ανθρωπιστική επέμβαση" στη κλασική της μορφή (*intervention d'humanité*) προς την "ανθρωπιστική παρέμβαση" (*ingérence humanitaire*) δεν παύει να υποκρύπτει κινδύνους στο μέτρο που και η παρέμβαση μπορεί να περικλείει τη δυνατότητα στρατιωτικής επεμβάσεως⁸.

Η συζήτηση περί της υπάρξεως ή μη ενός δικαιώματος παρεμβάσεως/επεμβάσεως αγγίζει τις δύο πιο θεμελιώδεις αρχές του διεθνούς δικαίου, και συγκεκριμένα την αρχή της μη-επεμβάσεως στην εσωτερική δικαιοδοσία των κρατών και στη αρχή της αποχής από τη χρήση βίας στις διεθνείς σχέσεις.

⁶ ΡΟΥΚΟΥΝΑ Ε., Διεθνής προστασία ανθρωπίνων δικαιωμάτων, Αθήνα, Εστία, 1995, σελ.39.

⁷ Hubert, Don et Michael Bonser, “Intervention militaire à caractère humanitaire”. Sécurité humaine et nouvelle diplomatie: protection des personnes, promotion de la paix, 2002. p.123.

⁸ οι όροι αυτοί δεν είναι ταυτόσημοι, αν και καμιά φορά συγχέονται στη γαλλική και αγγλική ορολογία. Ο όρος παρέμβαση (*ingérence*) θεωρείται ευρύτερος του όρου επέμβαση (*intervention*).

Αλλά ενώ κατά τις μέρες μας πλέον γίνεται ολοένα και πιο αποδεκτό ότι η εσωτερική δικαιοδοσία των κρατών μπορεί να υφίσταται ορισμένους περιορισμούς, κυρίως σε ό,τι αφορά στην προστασία θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, παραμένει ακόμα πολύ δύσκολο να υποστηριχθεί ότι μπορεί να νοηθεί εξαίρεση στον απόλυτο χαρακτήρα της αποχής από τη χρήση βίας, ακόμη και γι' αυτό τον ύψιστο σκοπό της προστασίας της ανθρωπίνης ύπαρξης.

Καταρχήν, η έντονη κριτική που γίνεται σχετικά με την επέμβαση στο Κόσοβο, πηγάζει κυρίως από την αύξηση της βίας που πυροδοτήθηκε κατά τη διάρκεια των αεροπορικών βομβαρδισμών του ΝΑΤΟ. Επιπλέον τα χρησιμοποιούμενα μέσα της επέμβασης δεν επηρέασαν μόνο τις σερβικές δυνάμεις, αλλά όλη την υποδομή της χώρας.

Έπειτα, η αρχή της μη-επεμβάσεως στα ζητήματα εσωτερικής δικαιοδοσίας των κρατών αποτελεί θεμελιώδη αρχή του διεθνούς δικαίου. Η αρχή αυτή, η οποία αποτυπώνεται στο άρθρο 2 παρ. 7 του Χάρτη του ΟΗΕ, έχει εμπλουτισθεί με αποφάσεις της Γενικής Συνελεύσεως του Οργανισμού, κυρίως δε της Διακηρύξεως περί των αρχών του διεθνούς δικαίου που διέπουν τις φιλικές σχέσεις και την συνεργασία των κρατών σύμφωνα με τον Χάρτη του ΟΗΕ.

Η αρχή της μη-επεμβάσεως στα θέματα που ανήκουν στην εσωτερική δικαιοδοσία του κράτους στηριζόταν παραδοσιακά σε μια μονοπωλιακή αντίληψη της κρατικής κυριαρχίας που δεν επέτρεπε αποκλίσεις, ειμή μόνον με την συναίνεση του κράτους. Η ανάπτυξη τόσο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όσο και του ανθρωπιστικού δικαίου επέφεραν έναν περιορισμό στην ιδέα της απόλυτης κρατικής κυριαρχίας.

Έχει γίνει πλέον κοινά αποδεκτό ότι η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν ανάγεται στην αποκλειστική δικαιοδοσία των κρατών. Αυτό το δικαίωμα "βλέψεως" (droit de regard) επί της καταστάσεως των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο εσωτερικό των ξένων κρατών, έχει αναπτυχθεί περαιτέρω και στην εμφάνιση, κατά πολλούς, ενός νέου κανόνα σύμφωνα με τον οποίο οι κατάφορες παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου, που πλήττουν την διεθνή κοινότητα στο σύνολό της, νομιμοποιούν το δικαίωμα κάθε κράτους να αντιδράσει⁹.

Εμπρός στις κριτικές, οι στρατηγοί που ηγήθηκαν της επιχείρησης τονίζουν ότι: i) το κριτήριο των μηδενικών απωλειών είναι δυνατό να επιτευχθεί, ii) το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο αναγνωρίζει και δέχεται την πιθανότητα παράπλευρων

⁹ Βλ. CORTEN O. & KLEIN P., όπ. Παρ.(σημ. 5).

απωλειών μεταξύ του άμαχου πληθυσμού κατά την διάρκεια της καταστροφής νόμιμων στρατιωτικών στόχων με τον όρο ότι οι πρώτες δεν θα είναι δυσανάλογες με τις δεύτερες, iii) λαμβάνοντας υπόψη τον αριθμό των αεροπορικών επιδρομών, του χρησιμοποιούμενου στρατιωτικού υλικού και των επιτιθέμενων στόχων, οι απώλειες αμάχων –πάντα αξιοθρήνητες- ήταν ταυτόχρονα ασήμαντες, εκτός από νόμιμα και ηθικά δικαιολογήσιμες¹⁰.

Το ζήτημα της υπάρξεως δικαιώματος/υποχρέωσης ανθρωπιστικής "παρεμβάσεως" δεν θα μπορούσε παρά να αναβιώσει τις συζητήσεις περί της νομιμότητας της μονομερούς ανθρωπιστικής "επεμβάσεως" (intervention d'humanité) όπως αυτή ήταν γνωστή κατά τον 19ο και τις αρχές του 20ου αιώνα. Εάν οι συζητήσεις της δεκαετίας του 1980 εστρέφοντο κυρίως γύρω από την ύπαρξη ή μη ενός δικαιώματος ανθρωπιστικής παρεμβάσεως με σκοπό τη παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας σε πληθυσμούς που βρίσκονται σε κίνδυνο χωρίς τη συναίνεση του κράτους, ο προβληματισμός επανέρχεται στην χρήση βίας ως μέσου απάντησης σε κατάφορες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η συμμετοχή του NATO στη σταθεροποίηση της ανθρωπιστικής κρίσης ήταν καθοριστική, διότι όχι μόνο ενεπλάκη σε στρατιωτική μάχη αλλά επίσης τα στρατεύματα βοήθησαν στην παροχή υλικοτεχνικής βοήθειας δημιουργώντας ένα προηγούμενο.

Μερικοί παρατηρητές κατέκριναν την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες επειδή δέχθηκε τη συνεργασία με το NATO υποστηρίζοντας ότι η συμμαχία αποτελούσε συστατικό μέρος της σύγκρουσης, θέτοντας έτσι υπό αμφισβήτηση την αμεροληψία της ανθρωπιστικής επιχείρησης.

Ωστόσο θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι το NATO ήταν ο καταλληλότερος παίκτης για την παροχή της απαιτούμενης υλικοτεχνικής βοήθειας και ασφάλειας ώστε να τεθεί η κρίση υπό έλεγχο, επειδή μπορούσε να δημιουργήσει μια αερογέφυρα που θα επέτρεπε τη μεταφορά έκτακτης ανθρωπιστικής βοήθειας από την Αλβανία και την ΠΓΔΜ¹¹.

Έτσι, το NATO διαμέσου της στρατιωτικής επέμβασης με ανθρωπιστικό χαρακτήρα δημιούργησε το νέο προφίλ του οργανισμού και επέτρεψε την κατανόηση μέχρι ποιου σημείου η διατλαντική συμμαχία είχε μεταλλαχθεί. Στο

¹⁰ Heinbecker, Paul et Rob MacRae. "La campagne aérienne au Kosovo". Sécurité humaine et nouvelle diplomatie: protection des personnes, promotion de la paix. (2002). P. 139.

¹¹ ACNUR. La situación de los refugiados en el Mundo 2000. Cincuenta años de acción humanitaria. P. 260 Documento Electronico.

μεταπυλοπολεμικό διεθνές περιβάλλον, η πρωταρχική λειτουργία του NATO είναι η πρόληψη και διαχείριση κρίσεων, η διατήρηση της ειρήνης και η οργάνωση ενός συστήματος συλλογικής ασφάλειας.

Η στρατιωτική επέμβαση των νατοϊκών δυνάμεων στο έδαφος της Γιουγκοσλαβίας επανέθεσε το ερώτημα εάν το διεθνές δίκαιο επιτρέπει τη χρήση βίας από κράτη, που ενεργούν μονομερώς ή συλλογικά, προκειμένου να αντιμετωπισθούν παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο έδαφος τρίτων κρατών, όταν οι ενέργειες αυτές πραγματοποιούνται έξω από τις ενδεδειγμένες διαδικασίες των αρμόδιων οργάνων του ΟΗΕ.

Το ισχύον διεθνές δίκαιο δεν αναγνωρίζει τη νομιμότητα της ανθρωπιστικής επεμβάσεως (1), ενώ εντόνως αμφισβητείται ότι έχει δημιουργηθεί νέος κανόνας εθιμικού χαρακτήρα (2). Η στρατιωτική επιχείρηση του NATO στο Κόσοβο το 1999 αποτελεί ένα πρόσφατο παράδειγμα χρήσης βίας σε έδαφος ξένου κράτους για τη προστασία υπηκόων του από παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η σωρεία των αντιδράσεων που η κρίση αυτή προκάλεσε εστιάσθηκαν στη νομιμότητα της επεμβάσεως καθώς και στην αναζήτηση του εάν συνέβαλε στη δημιουργία κανόνα εθιμικού χαρακτήρα που εμφανίζεται ως εξαίρεση στην αρχή της απαγόρευσης χρήσης βίας, για λόγους ανθρωπιστικούς.

Το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, στις προσωρινές διαταγές που εξέδωσε στις 2 Ιουνίου 1999¹² με αφορμή την προσφυγή της Γιουγκοσλαβίας κατά δέκα νατοϊκών συμμάχων, αν και απέρριψε την αίτηση της Γιουγκοσλαβίας για τη λήψη προσωρινών μέτρων, εξέφρασε την έντονη ανησυχία του για τη χρήση βίας στο Κόσοβο, θεωρώντας ότι δημιουργεί "σοβαρά προβλήματα διεθνούς δικαίου".

Σε νομικό επίπεδο, ο παράνομος χαρακτήρας της στρατιωτικής επιχειρήσεως του NATO δεν αμφισβητήθηκε¹³. Ταυτόχρονα όμως τα γεγονότα στο Κόσοβο προκάλεσαν και έντονο προβληματισμό ως προς την ενδεχόμενη "αλλαγή" του διεθνούς δικαίου στο ζήτημα της χρήσης βίας. Κατά πόσο μπορεί να θεωρηθεί ότι η στρατιωτική επέμβαση στο Κόσοβο συνέβαλε στη δημιουργία ενός νέου κανόνα

¹² Για εκτενέστερη περιγραφή βλέπε www.ess.uwe.ac.uk/kosovo-International_Law17.htm.

¹³ Με ελάχιστες εξαιρέσεις, όλη η αρθρογραφία περί του Κοσόβου θεωρεί ως παράνομη κατά το Διεθνές Δίκαιο τη στρατιωτική επιχείρηση του NATO στο έδαφος της Γιουγκοσλαβίας: SIMMA B., "NATO, the UN and the Use of Force: Legal Aspects", *European Journal of International Law*, 1999/1, σελ. 1-22, CASSESE A., "Ex iniuria ius oritur: Are we Moving towards International Legitimation of Forcible Humanitarian Countermeasures in the World Community?", *ibid.*, σελ. 23-30, HENKIN L., "Kosovo and the Law of Humanitarian Intervention", *AJIL*, 1999/4, σελ. 824-828, κ.ο.κ.

εθιμικού χαρακτήρα που να επιτρέπει τη μονομερή χρήση βίας σε περιπτώσεις παραβιάσεως ανθρωπίνων δικαιωμάτων;

Το διεθνές δίκαιο μπορεί να ανανεώνεται ή να υφίσταται τροποποιήσεις με την ανάπτυξη νέων κανόνων. Για να στοιχειοθετηθεί κανόνας εθιμικού χαρακτήρα, πρέπει κατά το διεθνές δίκαιο να υφίστανται δύο στοιχεία: σταθερή πρακτική συνοδευόμενη και από την πεποίθηση δικαίου (*opinio juris*)¹⁴. Στη προκειμένη περίπτωση, η ανάλυση της πρακτικής δεν επιτρέπει την εύκολη εξαγωγή τέτοιου συμπεράσματος.

Καταρχήν οι αντιδράσεις των κρατών υπήρξαν ποικίλες. Ακόμα και τα κράτη που υποστήριζαν την στρατιωτική επιχείρηση του ΝΑΤΟ δεν στηρίχθηκαν στην ύπαρξη κανόνα που να επιτρέπει την ανθρωπιστική επέμβαση, αλλά προέβαλλαν άλλες αιτιολογίες, όχι πάντα νομικού χαρακτήρα¹⁵. Έτσι, οι υποστηρικτές της επιχειρήσεως στηρίχθηκαν κυρίως στις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας για το Κόσοβο που λήφθηκαν βάσει του Κεφαλαίου VII του Χάρτη και την παραβίασή τους από τη Γιουγκοσλαβία, καθώς επίσης και στην ανάγκη να αποφευχθεί μια ανθρωπιστική καταστροφή. Από την άλλη πλευρά πολλά κράτη καταδίκασαν την ενέργεια του ΝΑΤΟ (Ρωσία, Κίνα, Γιουγκοσλαβία, Κούβα, Ουκρανία, Ναμίμπια, Ινδία).

Σε μια μεταβαλλόμενη κοινωνία στηριζόμενη σε αρχές όπως της αλληλεγγύης των κρατών της διεθνούς κοινότητας και στην έμφαση που δίνεται σήμερα στη προστασία ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών αξιών, είναι σαφές ότι τα κράτη δεν έχουν δικαίωμα στην αδιαφορία ενώπιον των προσβολών των αρχών αυτών.

Η τάση προβολής του "ανθρωπιστικού" στοιχείου στις δραστηριότητες κρατών και διεθνών οργανισμών έχει καταστεί εμφανής, αφενός μέσα από τις αποφάσεις της Γενικής Συνελεύσεως του ΟΗΕ που τείνουν, αν και διστακτικά, προς την αναγνώριση ενός δικαιώματος παροχής βοήθειας σε πληθυσμούς των οποίων η ύπαρξη βρίσκεται σε κίνδυνο, αφετέρου από την πρακτική του Συμβουλίου Ασφαλείας που έχει διευρύνει την έννοια της απειλής της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας και των ανθρωπιστικής φύσεως καταστροφών.

Συγχρόνως όμως δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι η πρακτική αυτή νομιμοποιεί τη μονομερή δράση των κρατών εκτός των πλαισίων που καθορίζονται από τους μηχανισμούς συλλογικής ασφάλειας του Χάρτη. Παρά τα ηθικά διλήμματα που εκφράζονται κατά καιρούς και που εκφράστηκαν έντονα και με αφορμή την κρίση

¹⁴ Βλ. ΡΟΥΚΟΥΝΑ Ε., Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, τ. Ι, Αθήνα, σελ. 77.

¹⁵ Βλ. KRISCH N., οπ. Παρ., σελ. 81 επ.

στο Κόσοβο¹⁶, η μονομερής ανθρωπιστική επέμβαση παραμένει ασυμβίβαστη με το ισχύον διεθνές δίκαιο, ενώ δεν φαίνεται ότι το δίκαιο πρόκειται να αλλάξει σε ένα ορατό μέλλον.

Γ. NATO-Ασφάλεια

Σε αυτό το τελευταίο μέρος του 1^{ου} κεφαλαίου θα γίνει μια περιγραφή της θεωρητικής εξέλιξης της έννοιας της ασφάλειας (με έμφαση στην ανάπτυξη της ανθρώπινης ασφάλειας) και θα εξηγηθεί η διεύρυνση της έννοιας της άμυνας στο στρατηγικό λόγο του NATO. Σκοπός είναι να καταδειχθεί γιατί ο στρατηγικός προσανατολισμός του NATO μετασηματίστηκε ταυτόχρονα με τη θεωρητική εξέλιξη της έννοιας της ασφάλειας, η οποία με τη σειρά της ήταν μια απάντηση στις τεράστιες αλλαγές που συνέβησαν στο ευρωπαϊκό πολιτικό και στρατιωτικό περιβάλλον μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Εκκινούμε και πάλι από το ρεαλιστικό μοντέλο σκέψης.

Η εξέλιξη της έννοιας της ασφάλειας έχει επηρεαστεί κατά καιρούς από τις μεταβαλλόμενες συνθήκες που οδήγησαν σε μια διεύρυνση του όρου. Η κλασική έννοια της ασφάλειας δημιουργήθηκε από το ρεαλιστικό υπόδειγμα των διεθνών σχέσεων, το οποίο επικεντρώνεται στη στρατιωτική υπεράσπιση της κυριαρχίας, της ανεξαρτησίας και της ακεραιότητας του κράτους μπροστά σε πιθανές εξωτερικές απειλές. Οι βασικές ιδέες πίσω από αυτό το υπόδειγμα είναι ότι οι βασικοί παίκτες στη διεθνή σκακιέρα είναι τα κράτη και ότι το διεθνές σύστημα είναι άναρχο. Γι' αυτό και για να επιβιώσουν τα κράτη και για να εγγυηθούν την ασφάλειά τους πρέπει να μεγιστοποιήσουν τα ίδια την πολιτική και στρατιωτική τους ισχύ. Η πρωταρχική λειτουργία της πολιτικής των κρατών είναι να διαφυλάξουν το εθνικό συμφέρον και την επικράτεια¹⁷.

Από τις προηγούμενες υποθέσεις αναδύεται μια συγκεκριμένη αντίληψη περί ασφάλειας, σύμφωνα με την οποία ο τελικός σκοπός είναι η εγγύηση της επιβίωσης του κράτους. Επίσης, οι απειλές που αντιμετωπίζει ένα κράτος ορίζονται με εξωτερικούς στρατιωτικούς όρους και αναπαριστώνται από τους στρατούς των άλλων

¹⁶ βλ. τον προβληματισμό που εκφράστηκε από την C. CHISKIN: "How can I, as an advocate of human rights, resist the assertion of a moral imperative on states to intervene in the internal affairs of another state where there is evidence of ethnic cleansing, rape and other forms of systematic and widespread abuse, regardless of what the Charter mandates about the use of force and its allocation of competence?", όπ. παρ., σελ. 843.

¹⁷ σύγκρισε Zarka, Jean-Claude, Relations Internationales, 2005 σελ. 6-7.

κρατών. Γι' αυτό ο καλύτερος τρόπος εγγύησης της ασφάλειας είναι διαμέσου της στρατιωτικής υπεροχής.

Ο κλασικός ορισμός της ασφάλειας κυριάρχησε την περίοδο του ψυχρού πολέμου. Η έννοια της ασφάλειας αντιστοιχούσε σε ένα διπολικό πλαίσιο υποταγμένο στις δυο υπερδυνάμεις που έρχονταν αντιμέτωπες μεταξύ τους σε ένα ιδεολογικό, πολιτικό και στρατηγικό αγώνα προκαλώντας επιπτώσεις σε όλο τον κόσμο. Ο στόχος ήταν η απαγόρευση στον αντίπαλο της απόκτησης των μέσων που θα ξεπερνούσαν τη δική του ισχύ, λόγος για τον οποίο δημιουργούνται συμμαχίες γύρω από τους δυο μεγάλους εχθρούς.

Οι δυο υπερδυνάμεις έπρεπε να προστατεύουν τα κράτη-δορυφόρους τους, διασφαλίζοντας ακόμα και οικονομικά πλεονεκτήματα και ταυτόχρονα να διατηρούν ζωντανή την απειλή κυρώσεων στους αποστάτες ή προδότες¹⁸. Αυτό το πλαίσιο υποχρέωνε τις κυβερνήσεις να συλλάβουν την ασφάλεια ως την προστασία της εδαφικής ακεραιότητας και όχι ως την προστασία των πολιτών.

Όπως αυτό το ψυχροπολεμικό πλαίσιο και ο φόβος για ένα πιθανό πυρηνικό πόλεμο συνέβαλλαν στην πρωτοκαθεδρία του κλασικού ορισμού της ασφάλειας από τους ρεαλιστές, έτσι και το τέλος του ψυχρού πολέμου επέτρεψε την ανάδυση εναλλακτικών προοπτικών που θα διέυρναν την έννοια της ασφάλειας¹⁹.

Ξεσπούν θεωρητικές διαμάχες γύρω από την έννοια της ασφάλειας που χαρακτηρίζονται από την ανάγκη διεύρυνσης του ορισμού πιο πέρα από τη στρατιωτική υπεράσπιση των εθνικών συμφερόντων και εδαφών. Με την πτώση της ΕΣΣΔ, οι θεωρίες διεθνών σχέσεων βρέθηκαν σε μια διαδικασία προσαρμογής στο νέο πλαίσιο στο οποίο επαναπροσδιορίστηκε η έννοια της ασφάλειας.

Για παράδειγμα, το υπόδειγμα της παγκοσμιοποίησης/υπερεθνικό θεωρεί πως ο κόσμος πρέπει να γίνεται κατανοητός ως ένας παγκόσμιος χώρος, στον οποίο υπάρχουν πολυάριθμοι παίκτες και όχι μόνο τα κράτη. Αυτή η θεωρητική προσέγγιση προσπαθεί να περιγράψει τις αλλαγές στη διεθνή σκηνή με το τέλος του ψυχρού πολέμου. Με αυτή την περιγραφή αναδύθηκε ένας μεγάλος αριθμός προβλημάτων που επηρέαζαν την ασφάλεια, τόσο στο εθνικό όσο και στο υπερεθνικό επίπεδο²⁰.

¹⁸ Sanguinetti, Ignacio. "Realismo Clasico. Apuntes sobre Reymond Aron y Hans Morgenthau". Relaciones Internacionales y comunicacion, 2007. Documento Electronico.

¹⁹ Waltz, Kenneth. "Reflections on Theory of International Politics: A Response to my critics". Neorealism and its critics. 1986. p.329.

²⁰ Mac Rae Rob. "La sécurité humaine dans le contexte de la mondialisation". En sécurité humain et nouvelle diplomatie. Protection des personnes, promotion de la paix, 2002. p. 14-29.

Με αυτό τον τρόπο η συνεισφορά αυτού του υποδείγματος στη μελέτη της ασφάλειας είναι ο τονισμός των νέων απειλών για την ασφάλεια: οικονομικές κρίσεις, περιβαλλοντικά προβλήματα, μαζική μετανάστευση, εθνοτικές συγκρούσεις. Αυτές οι απειλές έχουν διασυνοριακές επιπτώσεις και απαιτούν τη συνεργασία μεταξύ των παικτών της διεθνούς κοινότητας.

Γενικά μιλώντας οι βασικές αλλαγές κινούνται σε τρεις κατευθύνσεις: πρώτον, μειώθηκε η έμφαση που δινόταν στην ασφάλεια του έθνους-κράτους και τονίστηκε περισσότερο η ασφάλεια του ατόμου. Δεύτερον, εμφανίστηκαν νέοι τύποι ασφάλειας όπως πολιτική, οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική. Και τρίτον, οι διεθνείς παίκτες που είναι υπεύθυνοι για την ασφάλεια πολλαπλασιάστηκαν, δεν είναι πλέον μόνο ευθύνη του κράτους.

Πιο πέρα από τη θεωρητική εξέλιξη της έννοιας της ασφάλειας, στο διεθνές περιβάλλον είχαν συμβεί μια σειρά από αλλαγές που τροποποίησαν περαιτέρω την έννοια της ασφάλειας. Μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, ο κόσμος έγινε ένας πιο ασταθής και λιγότερο προβλέψιμος χώρος και οι απειλές γίνονται συνεχώς πιο πολυδιάστατες. Οι νέες απειλές αναδύονται εκεί όπου η αυτονομία των κρατών μειώνεται με τελικό επακόλουθο την αποσύνθεσή τους.

Παρατηρείται μια διάβρωση του μονοπωλίου χρήσης βίας που προκαλείται από την ιδιωτικοποίηση της βίας από παραστρατιωτικά σώματα και το οργανωμένο έγκλημα. Έτσι, οι πόλεμοι μεταξύ των κρατών μειώνονται, ενώ ο αριθμός των εσωτερικών συγκρούσεων αυξάνεται απειλώντας την περιφερειακή και διεθνή σταθερότητα.

Μέσα σε αυτό το νέο πλαίσιο ξεκινά να αναπτύσσεται η έννοια της ανθρώπινης ασφάλειας, η οποία διευρύνει την κλασική έννοια της ασφάλειας που βρίσκεται σε άμεση συνάφεια με την προστασία του έθνους-κράτους και όχι με την προστασία του ατόμου.

Σύμφωνα με τη νέα θεώρηση, η ασφάλεια πρέπει να επαναπροσδιοριστεί διπλά: πρώτον, πρέπει να σταματήσει να δίνεται έμφαση στην εδαφική ασφάλεια και να δοθεί μεγαλύτερη βαρύτητα στην ασφάλεια του πληθυσμού. Και δεύτερον, η ασφάλεια πρέπει να βασίζεται στην βιώσιμη ανθρώπινη ανάπτυξη και όχι στην απειλή των όπλων²¹.

²¹ David, Charles-Philippe et Jean-François Rioux “Le concept de Sécurité Humaine” La Sécurité Humaine : une nouvelle conception des relations internationales, 2002. p.20.

Έτσι, η ανθρώπινη ασφάλεια υποστηρίζει ότι η πρωταρχική απειλή προέρχεται από το εσωτερικό των κρατών και όχι από το εξωτερικό περιβάλλον. Και αυτό δεδομένου ότι “ η τρομοκρατία, το οργανωμένο έγκλημα, το εμπόριο ναρκωτικών, οι εθνοτικές συγκρούσεις και ο συνδυασμός της ταχύτατης αύξησης του πληθυσμού, της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και της φτώχειας παράγουν σε πολλά μέρη οικονομική στασιμότητα, πολιτική αστάθεια και τελικά, την κατάρρευση του κράτους”²².

Ο όρος της ανθρώπινης ασφάλειας χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στη Παγκόσμια Έκθεση για την ανθρώπινη ανάπτυξη το 1994 του προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για την ανάπτυξη, το οποίο πρότεινε να πραγματοποιηθεί μια βαθιά μετάβαση από την έννοια της στρατιωτικής ασφάλειας σε αυτή της ανθρώπινης ασφάλειας. Η ανθρώπινη ασφάλεια δίνει έμφαση όπως είδαμε στο άτομο και αφήνει σε δεύτερη μοίρα το έδαφος. Γι’ αυτό και η κεντρική θέση αυτής της θεώρησης τονίζει την αξία της εγγύησης της ζωής και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, εστιάζοντας σε τέσσερα θεμελιώδη στοιχεία: την παγκοσμιότητα, τη αλληλεξάρτηση των μερών, την έγκαιρη πρόληψη και τον άνθρωπο ως βασικό παίκτη στο διεθνές περιβάλλον²³.

Στις τρέχουσες συγκρούσεις οι πρωταρχικοί στόχοι της βίας είναι οι πολίτες, πράγμα το οποίο κάνει την προστασία των ατόμων μία από τις προτεραιότητες της εξωτερικής πολιτικής των κρατών.

Σύμφωνα με την Παγκόσμια Έκθεση για την ανθρώπινη ανάπτυξη το 1994, οι απειλές ενάντια στην ανθρώπινη ασφάλεια είναι αρκετά εκτενείς, παρ’ όλα αυτά υπάρχουν κάποιες βασικές κατηγορίες ασφάλειας: η οικονομική ασφάλεια, η διατροφική ασφάλεια, η ασφάλεια προϊόντων υγιεινής, η περιβαλλοντική ασφάλεια, η κοινοτική ασφάλεια και η πολιτική ασφάλεια.

Αυτές οι κατηγορίες αναδύονται από τις απειλές που υπάρχουν μέσα στα ίδια τα κράτη και διαχέονται γρήγορα πέρα από τα σύνορα, επηρεάζοντας την ασφάλεια και τη σταθερότητα και άλλων κρατών, όπως για παράδειγμα: τα κύματα μετανάστευσης που προκαλούνται από εθνοτικές συγκρούσεις και που αποσταθεροποιούν τα γειτονικά κράτη, τα οποία πρέπει τα ίδια να λάβουν μέτρα. Κανένα μεμονωμένο κράτος δεν μπορεί να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που άπτονται την ανθρώπινης

²² Mathews, Jessica. “Power Swift”. Foreign Affairs, 1997 Electronic Document.

²³ Organizacion de Naciones Unidas, Programa de Naciones Unidas para el desarrollo PNUD. “Capitulo 2: Nuevas Dimensiones de la Seguridad Humana”. Informe Mundial de Desarrollo Humano. 1994. p.25-26.

ασφάλειας μόνο του και γι' αυτό οι χώρες πρέπει να βρουν τρόπους να ανταποκριθούν σε αυτές τις απειλές μέσω της συνεργασίας.

Έτσι η διεθνής κοινότητα δεν μπορεί να αγνοήσει τις σύγχρονες ένοπλες συγκρούσεις. Υπάρχουν τρία είδη "απαντήσεων" στις διαφόρων ειδών κρίσεις που επηρεάζουν πάνω από όλα τον άμαχο πληθυσμό. Αυτοί οι μηχανισμοί είναι: οι ένοπλες επεμβάσεις, η πολιτική συνέπεια και η αποχή²⁴.

Ο πρώτος μηχανισμός αντιστοιχεί στους πολέμους που πραγματοποιούνται από τους πιο ισχυρούς παίκτες στο διεθνές σύστημα στο όνομα μιας παγκόσμιας ηθικής και της προστασίας του ατόμου. Ο δεύτερος μηχανισμός αφορά την παρουσία ανθρωπιστικών οργανώσεων που προσπαθούν να μειώσουν το ανθρώπινο κόστος μιας σύγκρουσης. Και ο τρίτος μηχανισμός σχετίζεται με τη διεθνή αδιαφορία μπροστά στο μεγάλο αριθμό των θυμάτων.

Με αυτό τον τρόπο τα μέλη του NATO έλαβαν μια σειρά από μέτρα που επέτρεψαν στη συμμαχία να προσαρμοστεί στη νέα διεθνή τάξη, ξεκινώντας με τη νέα στρατηγική αντίληψη άμυνας το 1999.

Μπροστά στις αλλαγές που συνέβαιναν στο πολιτικό και στρατιωτικό περιβάλλον μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, η συμμαχία διεύρυνε την έννοια της άμυνας ώστε να συμπεριλάβει το διάλογο και τη συνεργασία με χώρες μη μέλη, οι οποίες θεωρήθηκαν βασικά εργαλεία για την ενίσχυση της ευρωατλαντικής ασφάλειας²⁵. Έτσι το NATO ξεκίνησε να αναλαμβάνει επιχειρήσεις σε προβληματικές περιοχές – συμπεριλαμβανομένου χωρών που δεν άνηκαν στη συμμαχία- για να αντιμετωπίσει τις νέες απειλές έναντι του άμαχου πληθυσμού και της γενικότερης αποσταθεροποίησης μιας περιοχής.

Η στρατιωτική επέμβαση του NATO στην εσωτερική σύγκρουση του Κοσόβου που αναλήφθηκε με σκοπό να δοθεί τέλος στην καταπίεση των αλβανών κοσοβάρων από το καθεστώς του Μιλόσεβιτς, αποτέλεσε την πρώτη ενέργεια της συμμαχίας που έθεσε σε εφαρμογή τη νέα στρατηγική αντίληψη άμυνας του 1999.

Πριν από τη επέμβαση του NATO και μπροστά στην εθνοκάθαρση από τη σερβική κυβέρνηση στην επαρχία του Κοσόβου, το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ ψήφισε δυο αποφάσεις -1160 και 1199- σχετικές με την υπέρμετρη χρήση βίας των σερβικών

²⁴ Vilasanjuan, Rafael. "Prologo" En la sombra de las guerras justas: orden internacional y la accion humanitaria. P.25.

²⁵ βλέπε Organizacion del Tratado del Atlantico Norte OTAN. "Transformacion de la OTAN", 2000. p.3. Documento Electronico

ένοπλων δυνάμεων έναντι του άμαχου πληθυσμού²⁶. Αυτές δεν εγκρίθηκαν από τη σερβική κυβέρνηση και γι' αυτό δεν είχαν τα πρακτικά αποτελέσματα που αναμένονταν.

Μπροστά στην αδυναμία των κρατών του Συμβουλίου ασφαλείας να φθάσουν σε μια συμφωνία για να σταματήσουν οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το NATO αποφάσισε να αναλάβει την ευθύνη να ενεργήσει.

Καταβλήθηκαν μεγάλες προσπάθειες για να βρεθεί ένας κοινός τόπος μεταξύ των απαιτήσεων αυτονομίας των αλβανών κοσοβάρων και του κεντρικού ελέγχου της σερβικής κυβέρνησης ταυτόχρονα με τη μαζική αποστολή ανθρωπιστικής βοήθειας. Τελικά το NATO αποφάσισε να καταφύγει στη στρατιωτική δράση “για να αναγκάσει το γιουγκοσλαβικό καθεστώς να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της διεθνούς κοινότητας και να σταματήσει την εθνοτική και πολιτική καταπίεση που υπήρχε στην επαρχία”²⁷. Μετά τη στρατιωτική επέμβαση, εστάλη μια σημαντική πολυεθνική δύναμη διευθυνόμενη από το NATO με σκοπό την ανοικοδόμηση της επαρχίας και την εγγύηση της διατήρησης της ειρήνης.

Η εμπειρία του Κοσόβου είναι σημαντική για την ανάπτυξη της νομιμοποίησης της έννοιας “καθήκον παρέμβασης” γιατί τροποποίησε τη συζήτηση πάνω στο πώς πρέπει να διευθύνονται οι διεθνείς υποθέσεις. Επίσης τόνισε την ανάγκη μεταρρύθμισης των διεθνών οργανισμών ώστε να προσαρμοστούν στις νέες απειλές που αναδύονται από τις εσωτερικές συγκρούσεις και που θέτουν σε κίνδυνο την περιφερειακή και παγκόσμια σταθερότητα.

Το NATO ήταν ένας από τους οργανισμούς της διεθνούς κοινότητας που προσαρμόστηκε στο νέο πλαίσιο και κατάφερε να διατηρηθεί ως όργανο ασφάλειας των ΗΠΑ και της Ε.Ε. Όπως το εκφράζει η συμμαχία στο έγγραφο της “Μετασχηματισμός του NATO” : “Χάρη στις επιχειρήσεις στο Κόσοβο, οι δυνάμεις του NATO απέκτησαν μια μεγάλη εμπειρία σε ειρηνευτικές αποστολές και διαχείριση κρίσεων και στην κατεύθυνση πολυεθνικών επιχειρήσεων συμπεριλαμβανομένου χώρες που δεν ανήκουν στη συμμαχία, πράγμα το οποίο μετατρέπει τον οργανισμό σε ένα πολύτιμο στοιχείο μέσα στα πλαίσια της τρέχουσας ασφάλειας”²⁸.

²⁶ Consejo de Seguridad de las Naciones Unidas CSNU. “Resolucion 1160 de 1998” 1998. Documento Electronico

²⁷ βλ. OTAN. “Transformacion de la OTAN”. P.13. Documento Electronico

²⁸ βλ. OTAN. “Transformacion de la OTAN”. P.13. Documento Electronico

Ωστόσο, αν και η σύγκρουση στο Κόσοβο αποτέλεσε ένα θεμελιώδες γεγονός για την εξέλιξη της στρατηγικής αντίληψης άμυνας, παρατηρείται μια έντονη διαμάχη γύρω από το ποια είναι τα κριτήρια μιας στρατιωτικής επέμβασης και σε ποιόν αντιστοιχεί η πραγματοποίησή της, λαμβάνοντας υπόψη ότι συχνά η διεθνής κοινότητα πρέπει να λάβει αποφάσεις ad hoc για τον περιορισμό των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Τελικώς, η έννοια της ασφάλειας έχει υποστεί μια σειρά από μετατροπές ως απάντηση στο ιστορικό πλαίσιο στο οποίο εφαρμοζόταν. Για τη μεταψυχροπολεμική περίοδο, η διεύρυνση της έννοιας της ασφάλειας έγινε αποδεκτή και υιοθετήθηκε προοδευτικά από τους παίκτες της διεθνούς κοινότητας, όπως στην περίπτωση του NATO.

Από τις αρχές του '90 η συμμαχία έχει προσαρμόσει όλες τις δράσεις της στις νέες προκλήσεις της ευρωπαϊκής ασφάλειας. Το NATO δεν μπορούσε να αγνοήσει τις συγκρούσεις που αναπτύσσονταν σε διάφορες περιοχές της Ανατολικής Ευρώπης μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, γιατί υπήρχε η απειλή της επέκτασης και αποσταθεροποίησης όλης της περιοχής. Σαν απάντηση σε αυτές τις συγκρούσεις, η διεθνής επέμβαση παίζει κυρίαρχο ρόλο στην επίλυση και στις συνέπειές τους.

Η στρατιωτική παρέμβαση του NATO στο Κόσοβο ήταν μια λύση που αποφάσισαν τα κράτη-μέλη για να σταματήσουν την ανθρωπιστική καταστροφή και να αποκαταστήσουν τη σταθερότητα στη επαρχία. Η δράση δεν ήταν αποτέλεσμα μιας εδαφικής πρόκλησης, το οποίο αποδεικνύει ότι η συμμαχία διεύρυνε την αντίληψη άμυνας ακριβώς όπως επεκτάθηκε η έννοια της ασφάλειας, που κι αυτή με τη σειρά της υπήρξε το αποτέλεσμα μιας νέας διεθνούς τάξης.

Κεφάλαιο 2

Κόσοβο: ιστορία, γεγονότα

Η επαρχία του Κοσόβου που βρίσκεται στη βαλκανική χερσόνησο στο νότο της Ευρωπαϊκής ηπείρου ήταν από παλιά ένα συνεχές πεδίο συγκρούσεων και αστάθειας, εξαιτίας των διαφορών ανάμεσα στους αλβανούς κοσοβάρους και τους σέρβους. Αν και η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Κόσοβο δεν είναι κάτι πρόσφατο, μόνο τα γεγονότα του 1998 οδήγησαν τη διεθνή κοινότητα στην

παρέμβαση, πρώτα μέσω της διπλωματικής οδού και έπειτα με τη στρατιωτική επέμβαση.

Η κρίση του Κοσόβου αναπτύχθηκε σε δυο πεδία που προσδιορίστηκαν σύμφωνα με τους παίκτες και τον τύπο της σύγκρουσης μεταξύ τους. Η πρώτη σύγκρουση ήταν ανάμεσα στις σερβικές δυνάμεις και τον απελευθερωτικό στρατό του Κοσόβου (UCK). Τα ιστορικά δικαιώματα, παραδοσιακά δοσμένα στους σέρβους και η δημογραφική σύνθεση που ήταν στην πλειονότητα αλβανοί, αποτέλεσαν τη βάση της σύγκρουσης. Οι συγκρούσεις ανάμεσα στα δυο μέρη επεκτάθηκαν προς τα τέλη του 1998, με ανθρωπιστικές συνέπειες ιδιαίτερα ορατές από τα ΜΜΕ και τη διεθνή κοινότητα. Η δεύτερη σύγκρουση που δόθηκε ανάμεσα στον σερβικό στρατό και τις στρατιωτικές δυνάμεις του ΝΑΤΟ, θεωρήθηκε ως “μια επέμβαση με ανθρωπιστικά κίνητρα μέσα στα όρια ενός αναγνωρισμένου κράτους”²⁹.

Η δράση της συμμαχίας αναπτύχθηκε χωρίς την κύρωση από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, με αποτέλεσμα την αμφισβητήσιμη νομιμότητα του εγχειρήματος. Επιπλέον, η αεροπορική εκστρατεία οδήγησε σε μια κλιμάκωση των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και απελάσεις μεγαλύτερων διαστάσεων.

Ο στόχος αυτού του κεφαλαίου είναι η ανάλυση των ιστορικών γεγονότων που οδηγεί στην κατανόηση των λόγων διεθνοποίησης της κρίσης του Κοσόβου και στην αναγνώριση των βασικών στρατηγικών της στρατιωτικής επέμβασης. Θα αναλυθεί η κατάσταση που επικρατούσε κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου μεταξύ των εθνικών κοινοτήτων στην επαρχία, καθώς και οι λύσεις της διεθνούς κοινότητας μπροστά στην κρίση. Θα δειχθεί γιατί παρόλο που η κρίση του Κοσόβου είχε πίσω της μια μακρά ιστορία παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μόνο τα γεγονότα του 1998 οδήγησαν τα ΜΜΕ και τη διεθνή κοινότητα στο να αντιδράσουν και να λάβουν μέτρα μπροστά στην ανθρωπιστική κρίση.

Επιπλέον θα αποδειχθεί ότι τα θεμέλια της αεροπορικής επέμβασης ήταν δυο τύπων: ανθρωπιστικά και στρατηγικά. Από τη μία, η ανθρωπιστική κατάσταση στην επαρχία είχε ξεκινήσει να έχει επιπτώσεις σε όλη την περιοχή, απειλώντας με αποσταθεροποίηση χώρες της δυτικής Ευρώπης. Από την άλλη, το ΝΑΤΟ μπροστά στις ελλείψεις της ευρωπαϊκής άμυνας και του μπλοκαρισμένου Συμβουλίου

²⁹ βλ. Escobar Morales, Luz Angela. “Ex-Yugoslavia, estabilidad postergrada”. Trabajo de investigacion presentato como requisito parcial para optar al titulo de Magister en Analisis de problemas Politicos, Economicos e Internacionales Contemporaneos. 2005. p.82.

Ασφαλείας του ΟΗΕ από το δικαίωμα βέτο των μελών του, χρησιμοποίησε την κατάσταση για να εφαρμοστεί στην πράξη η νέα αντίληψη στρατηγικής άμυνας του 1999 που παρουσιάστηκε στην επέτειο των 50 χρόνων του οργανισμού.

Η αρχή της κρίσης στο Κόσοβο πηγάζει από τις μεταρρυθμίσεις που πραγματοποίησε ο Τίτο στην Ομοσπονδιακή Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας. Αυτές κατέληξαν το 1974 στην ψήφιση νέου συντάγματος, το οποίο χορηγούσε στο Κόσοβο το καθεστώς της αυτονομίας και που του επέτρεπε συνταγματικά να αποσχιστεί από το Βελιγράδι. Αν και η επαρχία συνέχιζε επίσημα να είναι μέρος της επικράτειας της Σερβίας, εντούτοις είχε δική του κυβέρνηση, κοινοβούλιο, δικαστικό και εκπαιδευτικό σύστημα³⁰. Η επιβολή της τάξης διαμέσου του τιτοϊσμού ενίσχυσε τα εθνικιστικά αντανακλαστικά και συνεπαγόμενα αύξησε τις εντάσεις μεταξύ αλβανών κοσοβάρων και σέρβων.

Το 1980 συνέβησαν δυο γεγονότα που οδήγησαν στην αναβίωση της βίας στο Κόσοβο. Το ένα είναι ο θάνατος του Τίτο, ο οποίος αντιπροσώπευε την πολιτική νομιμοποίηση του καθεστώτος της Γιουγκοσλαβίας. Το άλλο είναι η οικονομική κρίση που έπληξε τη χώρα, αποδεικνύοντας την έλλειψη ικανότητας διακυβέρνησης και το οποίο χρησιμοποιήθηκε από το Βελιγράδι για να πιέσει προς την κατεύθυνση της υιοθέτησης άμεσων συνταγματικών αλλαγών. Στο εσωτερικό του Κοσόβου, οι Αλβανοί Κοσοβάροι ζητούσαν να αναγνωριστούν ως ομόσπονδη δημοκρατία, ενώ οι Σέρβοι πίεζαν το Βελιγράδι να ελέγξει την επαρχία. Αυτό οδήγησε σε μια μαζική αντισερβική εξέγερση η οποία καταστάληκε βίαια.

Παράλληλα με αυτά τα συμβάντα, η Σερβική ακαδημία επιστημών εξέδωσε ένα μνημόνιο που συνιστούσε την ακύρωση των δικαιωμάτων που το Σύνταγμα του 1974 έδινε στην επαρχία του Κοσόβου και απεύθυνε έκκληση για τη δημιουργία της Μεγάλης Σερβίας³¹.

Αυτό το μνημόνιο αποτέλεσε μια ανοικτή κριτική στις μεταρρυθμίσεις του Τίτο και υποστήριζε ότι οι συγκεκριμένες πολιτικές το μόνο που επιζητούσαν ήταν τη μείωση της δύναμης της Σερβίας μέσα στη Γιουγκοσλαβία. Επίσης θα χρησιμοποιούταν αργότερα ως η βάση των ιδεών πάνω στον οποίο θα σφυρηλατούνταν ο σερβικός εθνικισμός και η αύξηση των συγκεντρωτικών τάσεων επί Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς.

³⁰ Aguirre, Mariano y Teresa Filesi, "Guerra por Kosovo" En Guerras en sistema mundial. 1999. p.21.

³¹ βλ. Universidad de Barcelona. "Análisis Kosovo-Introducción Histórica". P.7 Documento Electronico.

Το 1987 ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς έγινε πρόεδρος της Σερβικής Ένωσης Κομμουνιστών και το Μάιο του 1989 πρόεδρος της Σερβικής Δημοκρατίας.

Οι προτεινόμενες μεταρρυθμίσεις του Μιλόσεβιτς σχετικά με την επέμβαση του Βελιγραδίου στις πολιτικές και οικονομικές υποθέσεις της επαρχίας εγκρίθηκαν από τη Σερβική Συνέλευση και εφαρμόστηκαν από το κοινοβούλιο του Κοσόβου προκαλώντας διαδηλώσεις και αύξηση των αυτονομιστικών τάσεων του πληθυσμού των αλβανών κοσοβάρων. Μεταξύ των μεταρρυθμίσεων που προβλέπονταν, ήταν η απόλυση περίπου 80.000 αλβανών κοσοβάρων από πολιτικά γραφεία και κρατικές επιχειρήσεις, όπως και η αυθαίρετη κράτηση συμπεριλαμβανομένης της χρήσης βίας και του ελέγχου όσον αφορά την εκπαίδευση και τις πολιτιστικές ελευθερίες³².

Η εξέλιξη των μεταρρυθμίσεων επιτάχυνε την απόσταση μεταξύ των δυο εθνοτήτων, εδραιώνοντας τρεις μορφές διακρίσεων: Την άτυπη διάκριση με λεκτικές απειλές, εκφοβισμό, σωματική βία, βιασμούς, καύση σπιτιών και σοδειών, ληστείες, μετατροπές στην πληρωμή των φόρων και πώληση των κλεμμένων ιδιοκτησιών. Τη συνταγματική διάκριση χαρακτηριζόμενη από την επιλογή των θέσεων εργασίας και στην οποία οι υψηλές θέσεις καταλαμβάνονται από την κυρίαρχη ομάδα. Και τέλος την ιδεολογική διάκριση με τον έλεγχο των ΜΜΕ³³.

Μπροστά σε αυτή την κατάσταση, οι αλβανοί κοσοβάροι αντέδρασαν με μποϊκοτάζ και μια ειρηνική εκστρατεία με ηγέτη τον Ιμπραήμ Ρουγκόβα. Δημιουργήθηκε έτσι παράνομα μια ανεξάρτητη οντότητα που ονομάστηκε Δημοκρατία του Κοσόβου. Με αυτή τη δήλωση επιδιώχθηκε να καθιερωθεί ένα παράλληλο και ανεξάρτητο από το σερβικό, σύστημα, αν και στην πράξη λειτουργούσε πιο πολύ με τρόπο συμβολικό δεδομένης της ισχυρής καταπίεσης που δεχόταν ο αλβανικός πληθυσμός από το Βελιγράδι.

Η δημιουργία αυτού του παράλληλου συστήματος δεν επήλθε μόνο στο πολιτικό επίπεδο, αλλά δημιουργήθηκε επίσης ένα εκπαιδευτικό και υγειονομικό σύστημα που βοήθησε στην κάλυψη των αναγκών του αλβανικού πληθυσμού του Κοσόβου.

Αν και το σύστημα ξεκίνησε να χρηματοδοτείται διαμέσου ενός φόρου που προέβλεπε ότι κάθε αλβανός κοσοβάρος που ζούσε εκτός της επαρχίας είχε την υποχρέωση να πληρώνει το 3% του μισθού του στα αποθεματικά της νεοϊδρυθείσας Δημοκρατίας του Κοσόβου, αυτό δεν αρκούσε για να διατηρηθούν τα «ιδρύματα»

³² βλ. Escobar Morales. "Ex-Yugoslavia, estabilidad postergrada". P.75.

³³ βλ. Escobar Morales. "Ex-Yugoslavia, estabilidad postergrada". P.75.

του παράλληλου συστήματος. Λόγος για τον οποίο ο Ρουγκόβα αναγκάστηκε να διαπραγματευτεί με το Μιλόσεβιτς τη συμφωνία της Ρώμης που επέτρεπε την επιστροφή των αλβανών κοσοβάρων μαθητών στα επίσημα σχολεία του Κοσόβου. Αν και η συμφωνία υπογράφηκε, δεν εφαρμόστηκε ποτέ.

Μετά τη μη εφαρμογή της συμφωνίας της Ρώμης, ο Ιμπραήμ Ρουγκόβα, εκπρόσωπος του Κοσόβου, ξεκίνησε να αμφισβητείται εντόνως από τους αλβανούς κοσοβάρους που θεωρούσαν τις πολιτικές του ανεπαρκείς. Κατά συνέπεια, εμφανίζονται το 1996 στη σκηνή δυο βασικοί πρωταγωνιστές της κρίσης του Κοσόβου: η Ένωση Ανεξάρτητων Φοιτητών και ο Απελευθερωτικός Στρατός Κοσόβου (UCK).

Ο πρώτος πρωταγωνιστής, η Ένωση Ανεξάρτητων Φοιτητών είναι το αποτέλεσμα της οργάνωσης των αλβανών κοσοβάρων φοιτητών, οι οποίοι διοργάνωσαν δυο ειρηνικές διαμαρτυρίες κινητοποιώντας περισσότερους από 20.000 φοιτητές σε διάφορες πόλεις του Κοσόβου. Σε αυτές τις διαμαρτυρίες οι φοιτητές ζητούσαν να επιτραπεί η επιστροφή των αλβανών κοσοβάρων στα επίσημα σχολεία και να δεχθούν πλήρη εκπαίδευση στη γλώσσα τους, τα αλβανικά. Αν και είχαν ειρηνικό χαρακτήρα, οι σερβικές δυνάμεις τις κατέπνιξαν με κτηνώδη τρόπο, αφήνοντας πίσω τους πολλούς φοιτητές σοβαρά τραυματισμένους.

Ο δεύτερος πρωταγωνιστής, είναι ο απελευθερωτικός στρατός του Κοσόβου (UCK) ο οποίος αναδύθηκε μεταξύ των κοινοτήτων των κοσοβάρων μεταναστών στην Ευρώπη³⁴ και βλέποντας ότι δεν πετύχαιναν τη δυτική στήριξη του αγώνα τους, αποφάσισαν να χρησιμοποιήσουν ένοπλη δράση και να προετοιμαστούν για μια εκστρατεία αντιπερισπασμού ενάντια στην αστυνομία και τα σερβικά στρατιωτικά ιδρύματα.

Το Σεπτέμβριο του 1997 ο UCK κατάφερε να πετύχει δέκα χτυπήματα ενάντια σε οχήματα της σερβικής αστυνομίας επιβεβαιώνοντας την έναρξη των εχθροπραξιών. Η γέννηση και η ενίσχυση αυτής της ένοπλης ομάδας υπήρξε το αποτέλεσμα των καταπιεστικών πολιτικών του Μιλόσεβιτς και των ανεπαρκών πολιτικών του Ρουγκόβα³⁵. Ο UCK καθιερώθηκε ως ο αντιπρόσωπος των συμφερόντων των αλβανών κοσοβάρων και επιφορτίστηκε με την προστασία των δικαιωμάτων του αλβανικού πληθυσμού.

³⁴ Ignatieff, Guerra Virtual. Mas alla de Kosovo. P.18.

³⁵ Escobar Morales. "Ex-Yugoslavia, estabilidad postergada" p.77.

Οι δυο δυνάμεις –ο UCK και η σερβική αστυνομία- είχαν δεδομένους στόχους και συγκεκριμένο εδαφικό έλεγχο. Ο UCK δρούσε πρωταρχικά σε αγροτικές περιοχές και οι επιθέσεις του κατευθύνονταν κυρίως εναντίον της σερβικής αστυνομίας, ενώ οι σερβικές δυνάμεις αναπτύσσονταν ενάντια σε πληθυσμούς με αυτονομιστικές τάσεις.

Στα τέλη του Φεβρουαρίου του 1998, η σερβική αστυνομία σκότωσε 80 πολίτες στην περιοχή της Ντρένιτσα, το οποίο οδήγησε στην έναρξη της ένοπλης πάλης στην επαρχία.

Οι ανθρωπιστικές επιπτώσεις ξεκίνησαν πλέον να γίνονται εμφανείς προκαλώντας αντιδράσεις μέσα στη διεθνή κοινότητα. Το Σεπτέμβριο του 1998 οι εσωτερικοί μετανάστες αλβανικής καταγωγής φθάνουν τους 175.000. Επιπλέον, το NATO ανακοινώνει 2000 περίπου δολοφονίες -στην πλειοψηφία αλβανοί κοσοβάρη-. Το καλοκαίρι του ίδιου έτους ο UCK ήλεγχε το 40% της επαρχίας, οδηγώντας το σερβικό στρατό και τους παραστρατιωτικούς στο να εξαπολύσουν σκληρά αντίποινα.

Οι συγκρούσεις μεταξύ των σερβικών δυνάμεων και του UCK γίνονταν συνεχώς και πιο συχνές, αποδεικνύοντας ότι η επαρχία του Κοσόβου ήταν μια πηγή αστάθειας για την περιοχή που απειλούσε την ευρωπαϊκή ασφάλεια. Γι αυτό το λόγο η διεθνής κοινότητα –κυρίως η ΕΕ και οι ΗΠΑ – αποφάσισαν να παρέμβουν στη σύγκρουση αρχικά ως διαμεσολαβητές και αργότερα με τη στρατιωτική επέμβαση του NATO που θα έθετε τέλος στις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που πραγματοποιούνταν από την κυβέρνηση του Μιλόσεβιτς.

Η υπερβολική και άκριτη χρήση βίας από την πλευρά της Σερβίας έναντι του αλβανικού άμαχου πληθυσμού του Κοσόβου και ο ξεριζωμός περισσότερων από 230.000 ατόμων από τις εστίες τους³⁶ οδήγησαν τη διεθνή κοινότητα να αντιδράσει μπροστά στην κρίση με την έγκριση της απόφασης 1199 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών το Σεπτέμβριο του 1998 που προέβλεπε τη μερική αποχώρηση των σερβικών δυνάμεων από το Κόσοβο.

Αρχικά ο Μιλόσεβιτς απέρριψε οποιοδήποτε είδος διεθνούς επέμβασης. Παρ' όλα αυτά υπήρχαν τρεις λόγοι που οδήγησαν το Μιλόσεβιτς στην υποχώρηση: οι πιέσεις της ΕΕ που απαγόρευαν τις επενδύσεις στη Γιουγκοσλαβία, η επιρροή της Σερβίας πάνω στη Ρωσία και η απειλή μιας στρατιωτικής επέμβασης του NATO.

Ο Μιλόσεβιτς επέτρεψε την αποστολή στο Κόσοβο μιας ομάδας άοπλων επιθεωρητών για την οποία υπεύθυνος ήταν ο οργανισμός για τη συνεργασία και

³⁶ σύγκρισε Estimaciones del Secretario General de las Naciones el Sr. Koffi Annan. Consejo de Seguridad de las Naciones Unidas. “Resolucion 1199” 1998. Documento Electronico.

ανάπτυξη στην Ευρώπη. Αυτός ο οργανισμός είχε σαν στόχο την εξακρίβωση της πλήρωσης της απόφασης 1199 του 1998 του Συμβουλίου Ασφαλείας.

Ταυτόχρονα ο Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ συνέχιζε να συγκεντρώνει τις προσπάθειες των μεσολαβητών στη συμφιλίωση δυο εξολοκλήρου αντίθετων θέσεων. Παρ' όλη την έγκριση της συμφωνίας, το Βελιγράδι δεν άργησε να ξεκαθαρίσει ότι η συμφωνία ήταν απλώς μια διέξοδος στην απειλή βομβαρδισμών εκ μέρους του ΝΑΤΟ και δεν αντιπροσώπευε την πολιτική του θέληση. Παρά τον οπτιμισμό της ΕΕ και των ΗΠΑ, η συμφωνία απέτυχε.

Η κατάπαυση του πυρός το μόνο που πέτυχε ήταν να οδηγήσει το αλβανικό αντάρτικο στο να επαναδιοργανωθεί, να επανεξοπλιστεί και να προετοιμαστεί για μια νέα επίθεση.

Η ευρωπαϊκή αποστολή παρατηρητών εξέφρασε το Δεκέμβριο του 1998 την ανησυχία της για την εντατικοποίηση των στρατιωτικών δράσεων στο Κόσοβο, σημειώνοντας ότι η αύξηση της δραστηριότητας του UCK παρήγαγε μια μεγέθυνση της παρουσίας των σερβικών δυνάμεων ασφαλείας στη περιοχή³⁷.

Ο UCK δεν είχε την πρόθεση να διαπραγματευτεί και για αυτό διακήρυττε δημόσια ότι επιζητούσε τη συμμετοχή της ΕΕ και των ΗΠΑ με σκοπό τη στήριξη της αυτονομίας ή ανεξαρτησίας του Κοσόβου. Όπως το έθεσε ο ηγέτης του UCK Χασίμ Θάτσι στο BBC: «Καταλαβαίνουμε ότι οι ένοπλες ενέργειες θα προκαλέσουν αντίποινα εναντίον του άμαχου πληθυσμού και όσοι περισσότεροι άμαχοι δολοφονηθούν τόσο περισσότερες θα είναι οι πιθανότητες μιας επέμβασης, με την έννοια ότι η βίαιη σερβική αντίδραση, ορθώς δημοσιευμένη θα ευνοούσε τη στήριξη μιας δυτικής στρατιωτικής επέμβασης»³⁸.

Στα τέλη του 1998 η διαμάχη αναζωπυρώνεται με τη δολοφονία 31 κοσοβάρων ανταρτών από τις σερβικές δυνάμεις ενώ προσπαθούσαν να φθάσουν στο Κόσοβο διασχίζοντας τα σύνορα με την Αλβανία. Δυο ώρες αργότερα δυο ένοπλοι μασκοφόροι εισέρχονται σε ένα μπαρ στην πόλη του Πεκ πυροβολώντας προς όλες τις κατευθύνσεις σκοτώνοντας τέσσερις σέρβους εφήβους³⁹.

Μετά από αυτό το επεισόδιο, οι Σέρβοι σιγά σιγά άρχισαν να επανακαταλαμβάνουν θέσεις στο Κόσοβο, χωρίς να τους ενδιαφέρει αν αυτό

³⁷ Chomsky. «Kosovo visto retrospectivamente». P.21.

³⁸ Chomsky. «Kosovo visto retrospectivamente». P.21.

³⁹ Ignatieff. Guerra virtual. Mas alla de Kosovo. P.23.

αποτελούσε παραβίαση της συμφωνίας της 13 Οκτωβρίου που απέφευγε τη στρατιωτική επέμβαση του ΝΑΤΟ.

Στις αρχές Ιανουαρίου του 1999 η κατάσταση εξερράγη ξανά με την ανακάλυψη μιας νέας μαζικής σφαγής στην πόλη του Ρατσάκ, η οποία καλύφθηκε ευρέως από τα ΜΜΕ της Ευρώπης και των ΗΠΑ.

Κατά τη διάρκεια της επιθεώρησης που διεξήχθη από την αποστολή του Οργανισμού για την ασφάλεια και συνεργασία στην Ευρώπη, υπεύθυνες κρίθηκαν οι σερβικές δυνάμεις ασφαλείας, οι οποίες δεν αρνήθηκαν την ενοχή τους. Επιπρόσθετα, ο Μιλόσεβιτς διέταξε την απέλαση του Γουίλιαμ Ουόκερ –επικεφαλής της αποστολής- από το Κόσοβο. Αυτό το συμβάν θεωρήθηκε από τη διεθνή κοινότητα ως μια πρόκληση που υπενθύμιζε στο Μιλόσεβιτς ότι το σχέδιο επέμβασης του ΝΑΤΟ μπορούσε να ενεργοποιηθεί οποιαδήποτε στιγμή. Τελικά ο Μιλόσεβιτς υποχώρησε και απέσυρε τη διαταγή απέλασης του αρχηγού της αποστολής του ΟΑΣΕ, καθώς και δέχτηκε ξανά την αποστολή παρατηρητών. Ακόμα κι έτσι, τα βίαια περιστατικά δεν σταμάτησαν και οι παραβιάσεις έναντι αμάχων αυξήθηκαν κι από τα δυο αντιμαχόμενα μέρη.

Η κατάσταση στο Κόσοβο περιπλεκόταν όλο και περισσότερο δημιουργώντας ισχυρό ενδιαφέρον στη διεθνή κοινότητα η οποία φοβόταν για τη σταθερότητα στην περιοχή. Έτσι στις 29 Ιανουαρίου του 1999 συναντήθηκαν στο Λονδίνο οι υπουργοί εξωτερικών υποθέσεων της ομάδας επαφής για τη Γιουγκοσλαβία που αποτελούνταν από τις ΗΠΑ, τη Βρετανία, τη Γαλλία, την Ιταλία, τη Γερμανία και τη Ρωσία. Η ομάδα επαφής συμφώνησε να παραδώσει ένα τελεσίγραφο στους σέρβους και τους αλβανούς κοσοβάρους ώστε να βρεθεί μια οριστική λύση.

Εκκινώντας από την παραπάνω ημερομηνία, η σερβική κυβέρνηση και ο UCK είχαν στη διάθεση τους 21 μέρες προκειμένου να φθάσουν σε συμφωνία και αν αυτό δεν συνέβαινε, η διεθνής στρατιωτική επέμβαση θα ήταν αναπόφευκτη. Κάτω υπό ισχυρή πίεση, η ομάδα επαφής συγκέντρωσε στη γαλλική περιοχή του Ραμπουγιέ τις σερβικές αρχές, τον αντιπρόσωπο της κυβέρνησης του Κοσόβου Ιμπραήμ Ρουγκόβα και τους εκπροσώπους του UCK.

Στο Ραμπουγιέ παρουσιάστηκαν δυο διπλωματικές προτάσεις για να δοθεί τέλος στην κρίση: η μία ήταν η συμφωνία που συντάχθηκε από την ομάδα επαφής και η

δεύτερη ήταν η σερβική πρόταση διατυπωμένη στο αναθεωρημένο σχέδιο συμφωνίας⁴⁰, το οποίο ποτέ δεν λήφθηκε υπόψη.

Οι διαπραγματεύσεις διεξάγονταν αντιμετωπίζοντας τις πολιτικές τάσεις, δηλαδή το καθεστώς αυτονομίας της επαρχίας που εξασφάλιζε την πλήρη ισότητα όλων των πολιτών και των εθνικών κοινοτήτων. Το Βελιγράδι δεν αρνήθηκε αυτή την τάση δεδομένου ότι δεν αμφισβητούνταν η εδαφική ακεραιότητα της Γιουγκοσλαβίας.

Απροθυμία υπήρχε από την πλευρά των αλβανών κοσοβάρων αφού το κείμενο δεν έκανε αναφορά ούτε στην αυτοκυβέρνηση ούτε στην ανεξαρτησία που ήταν και οι πρωταρχικοί τους στόχοι. Παρ' όλα αυτά υποχώρησαν δεχόμενοι το καθεστώς της αυτονομίας. Αυτή θεωρήθηκε μια μεταβατική περίοδος τριών χρόνων μέχρι να αποφασιστεί το τελικό καθεστώς της επαρχίας⁴¹.

Το πρόβλημα με τις διαπραγματεύσεις φάνηκε την τελευταία ημέρα, όταν παρουσιάστηκε το τελικό σχέδιο συμφωνίας με όρους προστιθέμενους αργότερα που συνεπάγονταν απώλεια κυριαρχίας της Σερβίας και επιβολή εκ μέρους των ΗΠΑ. Το προσωπικό του NATO θα κινούνταν ελεύθερα και χωρίς περιορισμούς σε όλη την επικράτεια της Γιουγκοσλαβίας συμπεριλαμβανομένου του εναέριου χώρου και των χωρικών υδάτων.

Για τη σερβική κυβέρνηση ήταν δύσκολο να αποδεχτεί ότι η συμφωνία εφαρμοζόταν υπό την εποπτεία των ενόπλων δυνάμεων του NATO (KFOR) δεδομένου ότι η Σερβία δεν ήταν χώρα μέλος αυτού του οργανισμού και παραδοσιακά αποτελούσε ένα μεγάλο σύμμαχο της Ρωσίας. Επίσης μετά την αναγέννηση του σερβικού εθνικισμού, η Σερβία επιζητούσε την κυριαρχία σε όλο το έδαφος της Γιουγκοσλαβίας. Επιπλέον η συμφωνία θα έπρεπε να εφαρμοστεί μόνο για το Κόσοβο και όχι στην ολόκληρη του εδάφους της Γιουγκοσλαβίας, όπως έγινε μετά τους βομβαρδισμούς.

Τελικά οι γύροι των διαπραγματεύσεων ολοκληρώθηκαν χωρίς μια τελική συμφωνία ανάμεσα στα μέρη: οι αλβανοί κοσοβάροι υπέγραψαν τη συμφωνία του Ραμπουγιέ αποκηρύσσοντας το βασικό τους στόχο, την ανεξαρτησία. Και η σερβική αντιπροσωπία δέχθηκε όλες τις πολιτικές προτάσεις, αλλά απέρριψε την παρουσία διεθνών στρατευμάτων υπό την εντολή του NATO και την πλήρη απομάκρυνση των γιουγκοσλαβικών δυνάμεων ασφαλείας από την επαρχία του Κοσόβου.

⁴⁰ βλ. Chomsky. "Prologo: Kosovo visto retrospectivamente". p.39.

⁴¹ βλ. Universidad de Barcelona. "Análisis Kosovo-De la matanza de Racak al palacio de Rambouillet". Documento Electronico.

Με αυτή την αποτυχημένη συμφωνία χάνεται η τελευταία ευκαιρία λύσης της κρίσης δια της διπλωματικής οδού και ανοίγεται ο δρόμος για τη στρατιωτική επέμβαση του ΝΑΤΟ στο Κόσοβο.

Ενώ διεξάγονταν οι συζητήσεις στη Γαλλία, ο εκτοπισμός ανθρώπων συνέχισε να συμβαίνει μαζικά παρά τον οπτιμισμό της ομάδας επαφής που σχεδίαζε την επιστροφή των προσφύγων και των εκτοπισμένων. Με την αποτυχία της συμφωνίας όχι μόνο δεν συνέβη η επιστροφή, αλλά επήλθε ο μεγαλύτερος μαζικός διωγμός άμαχου πληθυσμού στην Ευρώπη από το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο⁴².

Διάφοροι ερευνητές τονίζουν ότι η συμφωνία του Ραμπουγιέ ήταν καταδικασμένη από την αρχή κυρίως επειδή «η απουσία οποιασδήποτε αναφοράς στα Ηνωμένα Έθνη και η επιμονή στο γεγονός ότι οι επιχειρήσεις θα έπρεπε να διοργανωθούν αποκλειστικά υπό την αιγίδα του ΝΑΤΟ και όταν το ΝΑΤΟ επιθυμούσε»⁴³.

Όμως για τον Κρίστοφερ Χιλ –ειδικό απεσταλμένο των ΗΠΑ στο Κόσοβο-, η διαπραγμάτευση δεν προοριζόταν να αποτύχει, επειδή προσφέρονταν μεγάλα κίνητρα στο Μιλόσεβιτς ο οποίος θα διατηρούσε την κυριαρχία πάνω στην επαρχία και θα έβλεπε το θανάσιμο εχθρό του- UCK- να αποπλίζεται με τον όρο ότι ο ίδιος θα επέτρεπε την ανάπτυξη στρατευμάτων του ΝΑΤΟ. «Αν ο Μιλόσεβιτς είχε υπογράψει τη συμφωνία, θα είχε προσφέρει στο σερβικό λαό ένα σαφή δρόμο προς τη Δύση»⁴⁴.

Το πρόβλημα εντοπιζόταν στο γεγονός ότι ο Μιλόσεβιτς δεν ενδιαφερόταν για μια Δύση που βασίζεται στη δημοκρατία και το ελεύθερο εμπόριο. Επιπλέον, για το αντιδυτικό εκλογικό σώμα του Μιλόσεβιτς οποιαδήποτε συμφωνία που θα υπογραφόταν με τον UCK θα θεωρούνταν προδοσία προς την πατρίδα.

Την 24 Μαρτίου 1999 χωρίς την εξουσιοδότηση του Συμβουλίου Ασφαλείας και χωρίς την κύρωση των εθνικών κοινοβουλίων, η γενική γραμματεία του ΝΑΤΟ έδωσε τη διαταγή στους στρατιωτικούς αρχηγούς της συμμαχίας να ξεκινήσουν αεροπορικές επιθέσεις πάνω σε 20 στρατιωτικούς και πολιτικούς στόχους στη Σερβία και το Κόσοβο.

Η επέμβαση δικαιολογήθηκε με τη χρήση του όρου ανθρωπιστικός πόλεμος, με πρωταρχικό στόχο να δοθεί ένα τέλος στις ανθρωποκτονίες και τους διωγμούς των αλβανών κοσοβάρων από τις σερβικές δυνάμεις⁴⁵. Παρ' όλα αυτά η επέμβαση είχε

⁴² Ignatieff. "La Fisica de los Balcanes" Guerra virtual. Mas alla de Kosovo. P.40.

⁴³ Chomsky. "Prologo: Kosovo visto retrospectivamente". P.42.

⁴⁴ Ignatieff. "La Fisica de los Balcanes". P.46.

⁴⁵ βλ. ACNUR "La Situacion de los Refugiados en el Mundo 2000, Cincuenta años de accion humanitaria". p.259. Documento Electronico.

ένα συγκεκριμένο χαρακτήρα με βάση τον τρόπο που εξελίχθηκε και το αποτέλεσμα που παρήγαγε.

Η στρατηγική της στρατιωτικής επέμβασης που χρησιμοποιήθηκε από τη συμμαχία θα αναπτυσσόταν σε τρία στάδια: το πρώτο περιελάμβανε βομβαρδισμό της αεράμυνας, το δεύτερο επίθεση στη στρατιωτική υποδομή και το τρίτο επιθέσεις σε χαμηλό υψόμετρο. Το τρίτο στάδιο δεν θα τιθόταν σε εφαρμογή πριν πετυχαίνονταν τα προσδοκώμενα από τις δυο πρώτες φάσεις. Η στρατηγική των εναέριων βομβαρδισμών επέτρεπε να αναληφθεί δράση χωρίς καμία απώλεια ζωής εκ μέρους των συμμάχων⁴⁶.

Το NATO δεν επικαλέστηκε ευθέως και με σαφήνεια δικαίωμα ανθρωπιστικής επέμβασης για τη χρήση βίας από μέρους του υπέρ των Αλβανών του Κοσόβου. Στην αρχική εξουσιοδότηση από το Βορειοατλαντικό Συμβούλιο (NAC) τον Ιανουάριο του 1999 για την έναρξη βομβαρδισμών στο Κόσοβο, γινόταν λόγος μόνο για απειλή κατά της ειρήνης και της ασφάλειας της περιοχής και οριζόταν ότι στρατηγική του NATO ήταν ο τερματισμός της βίας στο Κόσοβο και η αποτροπή μιας ανθρωπιστικής καταστροφής⁴⁷.

Όταν η επιχείρηση Allied Force ξεκίνησε το Μάρτιο του 1999, η δικαιολόγηση του NATO επικεντρώθηκε σε ηθικούς και πολιτικούς λόγους και όχι σε καθαρά νομικά επιχειρήματα. Ο Γ.Γ. του NATO είπε ότι επειδή όλες οι προσπάθειες για την επίτευξη πολιτικής λύσης στην κρίση του Κοσόβου είχαν αποτύχει, η Συμμαχία αναλάμβανε δράση προς υποστήριξη των πολιτικών στόχων της διεθνούς κοινότητας, ο δε στρατιωτικός αντικειμενικός σκοπός ήταν η διακοπή των πράξεων βίας που διέπραττε ο στρατός των Σέρβων και η εξασθένιση της δυνατότητας του να προκαλέσει περαιτέρω ανθρωπιστική καταστροφή.

Με τον τρόπο αυτό η Συμμαχία ήλπιζε να συμβάλει στις προσπάθειες της διεθνούς κοινότητας να πείσει τη Γιουγκοσλαβία να συμφωνήσει σε πολιτικό διακανονισμό. Έτσι το NATO άφηνε σκόπιμα ασαφές το εάν η δράση του στηριζόταν στην ύπαρξη ενός δικαιώματος ανθρωπιστικής επέμβασης ή εάν βασιζόταν εν μέρει στο δόγμα της σιωπηρής εξουσιοδότησης από το Σ.Α.

Μετά τη λήξη των επιχειρήσεων του NATO, το Σ.Α. υιοθέτησε την απόφαση 1244(1999) με την οποία επιδοκίμασε τη συμφωνία για την πολιτική λύση στην κρίση του Κοσόβου: από αναδρομική υιοθέτηση ή αποδοχή της νομιμότητας της δράσης

⁴⁶ βλ. Escobar Morales. "Ex-Yugoslavia, estabilidad postergrada". p.75.

⁴⁷ Δελτίο τύπου NATO 99/12, 30 Ιαν. 1999.

του NATO και της ύπαρξης δικαιώματος ανθρωπιστικής επέμβασης, έως ρεαλιστική αποδοχή της ανάγκης για εξασφάλιση ενός βιώσιμου μέλλοντος για τους κατοίκους της συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής.

Η Γιουγκοσλαβία παράλληλα προσέφυγε στο Διεθνές Δικαστήριο (ICJ) κατά δέκα κρατών μελών του NATO⁴⁸. Υποστήριξε ότι καθένα από αυτά, λαμβάνοντας μέρος στις επιχειρήσεις βομβαρδισμού παραβίασε την υποχρέωση του να απέχει από τη χρήση βίας. Κατά τη συζήτηση του αιτήματος της για λήψη προσωρινών μέτρων, η Γιουγκοσλαβία υποστήριξε ιδιαίτερα ότι δεν υπάρχει δικαίωμα ανθρωπιστικής επέμβασης στο διεθνές δίκαιο και ότι ακόμα κι αν υπήρχε, ο τρόπος με τον οποίο ασκήθηκε από το NATO, δεν μπορούσε να συνιστά ανθρωπιστική επέμβαση εν τοις πράγμασι⁴⁹.

Στο στάδιο της εξέτασης του αιτήματος για λήψη προσωρινών μέτρων, τα περισσότερα κράτη χρησιμοποίησαν κυρίως επιχειρήματα που είχαν σχέση με τις ακρότητες των δυνάμεων της FRY για να υποστηρίξουν ότι τα προσωρινά μέτρα δεν θα έπρεπε να διαταχθούν⁵⁰.

Το Βέλγιο ωστόσο χρησιμοποίησε νομικά επιχειρήματα: Υποστήριξε καταρχάς ότι η επέμβαση του NATO στηριζόταν σε σιωπηρή εξουσιοδότηση από το Σ.Α. Προχώρησε όμως και παραπέρα και υποστήριξε επίσης ότι υπήρχε υποχρέωση επέμβασης για την άρση/πρόληψη επιδείνωσης της ανθρωπιστικής καταστροφής που εξελισσόταν στο Κόσοβο, η οποία είχε διαπιστωθεί και από το Σ.Α. με σκοπό την προστασία στοιχειωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων τα οποία έχουν πλέον αποκτήσει το status του *ius cogens*. Υποστήριξε επίσης ότι η όλη επιχείρηση δεν στρεφόταν κατά της εδαφικής ακεραιότητας ή της πολιτικής ανεξαρτησίας της FRY αλλά είχε ως σκοπό τη διάσωση τμήματος του πληθυσμού και ήταν για αυτό συμβατή με το άρθρο 2(4) του Χάρτη.

Επικαλέστηκε μάλιστα ως προηγούμενα παραδείγματα ανθρωπιστικής επέμβασης, αν και μέχρι τότε γινόταν δεκτό από τη μειοψηφία της θεωρίας, τις επεμβάσεις της

⁴⁸ Κατά Βελγίου, Καναδά, Γαλλίας, Γερμανίας, Ιταλίας, Πορτογαλίας, Ισπανίας, Η.Π.Α. και Ην. Βασιλείου.

⁴⁹ Ο Simma υποστηρίζει ότι η επέμβαση του NATO μάλλον ως «αντίποινα» ή «αντίμετρα» θα πρέπει να ιδωθεί. Περαιτέρω, αρκετοί θεωρητικοί και αναλυτές υποστήριξαν ότι μια γνήσια ανθρωπιστική επέμβαση μόνο με επιχειρήσεις επί του εδάφους θα μπορούσε να εκδηλωθεί.

⁵⁰ Οι Η.Π.Α. επικαλέστηκαν (και πάλι) την ανάγκη αποτροπής μιας ανθρωπιστικής καταστροφής, την ύπαρξη απειλής για την ασφάλεια των γειτονικών κρατών, τη σοβαρή παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τη Γιουγκοσλαβία, καθώς και το γεγονός ότι το Σ.Α. είχε κρίνει ότι υπάρχει απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια και είχε απαιτήσει, υπό το Κεφ. VII, να σταματήσει άμεσα η παραβατική δράση των δυνάμεων ασφαλείας της FRY.

Ινδίας στο Μπαγκλαντές, της Τανζανίας στην Ουγκάντα και του Βιετνάμ στην Καμπότζη. Ισχυρίστηκε επίσης ότι η απόρριψη της πρότασης της Ρωσίας για καταδίκη τη δράσης του ΝΑΤΟ από το Σ.Α. επιβεβαιώνει τη νομιμότητά της⁵¹.

Το Δικαστήριο και στις δέκα υποθέσεις που ήχθησαν ενώπιον του αρνήθηκε να εκδώσει εντολή για προσωρινά μέτρα με το σκεπτικό ότι δεν είχε *prima facie* αρμοδιότητα να υπεισέλθει στην ουσία των υποθέσεων, αργότερα δε αποφάνθηκε τελειωτικά ότι δεν είχε αρμοδιότητα να εξετάσει τις υποθέσεις. Πάντως εξέφρασε τον προβληματισμό του τονίζοντας ότι είναι βαθιά προβληματισμένο με την ανθρώπινη τραγωδία που εξελίσσεται στο Κόσοβο⁵².

Μπροστά στην επέμβαση του ΝΑΤΟ, η σερβική κυβέρνηση αντέδρασε με την επονομαζόμενη ‘επιχείρηση πέταλο’ που βασιζόταν στην αποστολή σερβικών στρατευμάτων γύρω από το Κόσοβο και ήταν επιφορτισμένα με την πραγματοποίηση μιας μαζικής εθνοκάθαρσης. Παρ’ όλο που οι Αμερικανοί γνώριζαν από πριν για αυτή την επιχείρηση, πίστεψαν ότι η αποστολή στρατευμάτων θα φόβιζε το Μιλόσεβιτς και έτσι δεν προέβλεψαν την ανθρωπιστική καταστροφή που θα συνέβαινε⁵³.

Η αεροπορική εκστρατεία πυροδότησε μια κλιμάκωση της βίας και περιελάμβανε μαζικές απελάσεις αλβανών κοσοβάρων προς τα γειτονικά κράτη –Αλβανία, ΠΓΔΜ και Μαυροβούνιο-. Μετά από αυτή την καταστροφή, η ανθρωπιστική δικαιολόγηση της επέμβασης άρχισε να αμφισβητείται, δεδομένου ότι η δράση της συμμαχίας δεν είχε σταματήσει τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά τις είχε αυξήσει.

Κατά συνέπεια το ΝΑΤΟ απάντησε προσφέροντας υλικοτεχνική υποστήριξη στην επιχείρηση συνδρομής για τους πρόσφυγες. Ξεκίνησε να πραγματοποιεί τη μεταφορά παροχών έκτακτης ανάγκης και την κατασκευή στρατοπέδων στην Αλβανία και την ΠΓΔΜ⁵⁴.

Η ύπατη αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες έλαβε ισχυρή κριτική επειδή δέχθηκε τη στήριξη της συμμαχίας, προκαλώντας αμφιβολίες σχετικά με την

⁵¹ Τα επιχειρήματα του Βελγίου βασίζονται στο πώς έδρασαν τα κράτη-μέλη του ΝΑΤΟ και όχι στο πώς δικαιολόγησαν τα ίδια τη δράση τους αυτή, καθώς και στη μη καταδίκη από το Σ.Α. της δράσης της Συμμαχίας στο Κόσοβο και υιοθετούν την προσέγγιση εκείνων των θεωρητικών του διεθνούς δικαίου που είχαν υποστηρίξει την ύπαρξη δικαιώματος ανθρωπιστικής επέμβασης με τη χρήση βίας, πριν ακόμα αυτό γίνει δεκτό από τα ίδια τα κράτη που εκδήλωναν κατά καιρούς τέτοιες επεμβατικές δράσεις.

⁵² Για περισσότερα βλ. ICJ (1999) 124, 38 ILM (1999), 950.

⁵³ Sanchez Pereira, Antonio. “Bodas de oro o requiem” En Geopolitica de la expansion de la OTAN. 2003. p.515. Documento Electronico.

⁵⁴ Βλ. ACNUR. “La Situacion de los Refugiados en el Mundo 2000, Cincuenta años de accion humanitaria”. 2000. p.260. Documento Electronico.

αμεροληψία της ανθρωπιστικής επιχείρησης. Παρ' όλα αυτά ήταν γνωστό ότι η θέση που κατείχε το NATO μέσα στο γιουγκοσλαβικό έδαφος επέτρεπε την παροχή υλικοτεχνικής βοήθειας και της απαραίτητης ασφάλειας για να ελεγχθεί η ανθρωπιστική κρίση.

Η ανθρωπιστική βοήθεια του NATO δημιούργησε ένα προηγούμενο όσον αφορά την ανθρωπιστική δράση. Κι αυτό για δυο λόγους: πρώτον, ήταν η πρώτη φορά που ένας παίκτης σε μια σύγκρουση αναλάμβανε ταυτόχρονα στρατιωτικές και ανθρωπιστικές δράσεις. Και δεύτερο, η τεράστια δημοσιότητα που δόθηκε από τα διεθνή ΜΜΕ, οδήγησαν στη σύνδεση της παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας στις χώρες των Βαλκανίων με πολιτικά κριτήρια.

Μετά από 78 ημέρες βομβαρδισμών, η κυβέρνηση Μιλόσεβιτς δέχθηκε να υπογράψει τις συμφωνίες του Ραμπουγιέ που προέβλεπε την απομάκρυνση όλων των σερβικών στρατευμάτων από το Κόσοβο και την ασφαλή επιστροφή των προσφύγων. Επιπλέον δέχθηκε την αποστολή μιας στρατιωτικής δύναμης του NATO -της KFOR- που θα εγγυούταν την ασφάλεια της επαρχίας και την τήρηση των συμφωνιών. Επίσης εγκαθιδρύθηκε μια προσωρινή διοίκηση των Ηνωμένων Εθνών –UNMIK- που ήταν επιφορτισμένη με τη διοικητική ανασυγκρότηση της επαρχίας.

Τελικά η κρίση συνεχίστηκε στο Κόσοβο, αφού οι Σέρβοι και οι Αλβανοί Κοσοβάροι όχι μόνο βρέθηκαν αντιμέτωποι σε μια κατεστραμμένη περιοχή και με τις ίδιες εντάσεις των προηγούμενων χρόνων, αλλά επίσης αισθάνονταν απογοητευμένοι από τα αποτελέσματα που δεν ικανοποιούσαν τα ενδιαφέροντά τους.

Από τη μια πλευρά οι Σέρβοι που είχαν κάνει τα πάντα για να αποκτήσουν το συνολικό έλεγχο της επαρχίας αναγκάστηκαν να αποδεχθούν την πολιτική και στρατιωτική επιβολή των δυτικών χωρών χωρίς την εγγύηση της εδαφικής τους ακεραιότητας.

Από την άλλη, οι Αλβανοί Κοσοβάροι που είχαν σχεδιάσει μια στρατηγική εμπλοκής των δυτικών δυνάμεων στη σύγκρουση με σκοπό την απόκτηση ανεξαρτησίας από τη Σερβία, αναγκάστηκαν να περιοριστούν σε μια μερική αυτονομία υπό τον έλεγχο της διεθνούς κοινότητας. Οι ισχυρές εθνοτικές διαφορές μεταξύ των Σέρβων και των Αλβανών δεν ελαττώθηκαν με την υπογραφή του σχεδίου ειρήνης ούτε και με τη διεθνή στρατιωτική και διοικητική παρουσία.

Η επίθεση του NATO χαρακτηρίστηκε από την πρώτη στιγμή ως στρατιωτική επέμβαση και όχι ως πόλεμος ενάντια στη Σερβία. Η συμμαχία επενέβη για να σταματήσει την εθνοκάθαρση της κυβέρνησης του Μιλόσεβιτς εναντίον των αλβανών

κοσοβάρων. Αλλά με το τέλος της σύγκρουσης, η KFOR δεν μπόρεσε να εγγυηθεί την ασφάλεια των άμαχων Σέρβων που καταδιώκονταν και δολοφονούνταν από το αλβανικό αντάρτικο ως αντίποινα για τις παραβιάσεις που συνέβαιναν τα προηγούμενα χρόνια.

Αν και η στρατιωτική δράση του NATO αναπτυσσόταν υπό την πρόφαση ηθικών αξιών, ήταν εμφανής η πρόθεση της συμμαχίας για εγκαθίδρυση ζωνών επιρροής στην περιοχή και επέκταση της κυριαρχίας της στα εδάφη της ανατολικής Ευρώπης.

Αν αληθεύει ότι κατά τη διάρκεια της κρίσης στο Κόσοβο συνέβησαν συνεχείς δολοφονίες αμάχων, καταστροφές κατοικιών και μαζική μετακίνηση του πληθυσμού, άλλο τόσο ισχύει ότι η όλη κατάσταση χρησιμοποιήθηκε από το NATO για να δημιουργηθούν ζώνες επιρροής στην ανατολική Ευρώπη.

Μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, το NATO πέτυχε τον ιδρυτικό σκοπό του, να είναι δηλαδή η αμυντική μηχανή της πολιτικής της ανάσχεσης της Δύσης κόντρα στη Σοβιετική Ένωση. Γι' αυτό για να μπορεί να συνεχίσει να υφίσταται ως στρατιωτική συμμαχία, χρειάστηκε να διευρυνθεί η έννοια της άμυνας και να συμπεριλάβει το διάλογο και τη συνεργασία, ακόμα και με χώρες που δεν ανήκουν στη συμμαχία οι οποίες θεωρήθηκαν ως « βασικά εργαλεία για την ενίσχυση της ευρωατλαντικής ασφάλειας»⁵⁵.

Όπως είδαμε πριν, οι ανθρωπιστικές συνέπειες των συγκρούσεων μεταξύ των σερβικών δυνάμεων και του UCK ήταν τεραστίων διαστάσεων, ένα ξεκάθαρο παράδειγμα ήταν η σφαγή στη Ντρένιτσα όπου σκοτώθηκαν περίπου 80 άτομα. Μόνο κατά τις αρχές του 1998 όμως η κατάσταση απέκτησε μια διεθνή διάσταση. Μετά την αποτυχία των προσπαθειών για την επίτευξη μιας λύσης δια της διπλωματικής οδού – η οποία υποστηρίχθηκε υπό την απειλή χρήσης βίας- το NATO εφάρμοσε το νέο στρατηγικό δόγμα του 1999 που παρουσιάστηκε κατά τη διάρκεια του εορτασμού των 50 χρόνων ύπαρξης του οργανισμού.

Κεφάλαιο 3

κρίσεις-συνέπειες-συμπεράσματα

Όπως είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, στις 9 Ιουνίου του 1999 μετά από 78 ημέρες βομβαρδισμών, ο Μιλόσεβιτς συνθηκολόγησε και αποδέχθηκε τα αιτήματα

⁵⁵ OTAN. Transformacion de la OTAN. (2000). Documento Electronico.

του NATO. Αυτά αποτελούνταν από: την αποχώρηση όλων των σερβικών δυνάμεων από το Κόσοβο, την ασφαλή και ελεύθερη επιστροφή όλων των προσφύγων και των εκτοπισμένων, την εγκαθίδρυση μια αποστολής του ΟΗΕ –της UNMIK- που θα παρείχε υποστήριξη σε δυνάμεις του NATO συμπεριλαμβανομένης της συμμετοχής ρωσικών στρατευμάτων –KFOR-⁵⁶.

Παρά την παράδοση της Σερβίας και το σχετικό θρίαμβο του NATO, οι βασικές αρχές της επέμβασης εξακολουθούν να δέχονται ισχυρή κριτική δεδομένης της ανικανότητας του NATO να αποτρέψει την εθνοκάθαρση και την καταστροφή της υποδομής. Επιπλέον ούτε η KFOR ούτε η UNMIK μπόρεσαν να σταματήσουν τις σφαγές σέρβων και τσιγγάνων αμάχων από του αλβανούς κοσοβάρους μετά την επιστροφή τους στο Κόσοβο.

Τα αποτελέσματα της στρατιωτικής επιχείρησης στο Κόσοβο έδειξαν ότι βραχυπρόθεσμα οι συνέπειες μιας ανθρωπιστικής επέμβασης μπορούν να είναι πιο τρομακτικές από τα αίτια, το οποίο μας οδηγεί στο να αμφισβητήσουμε την εκδοχή των δυτικών δυνάμεων περί υποχρέωσης επέμβασης.

Στην περίοδο μετά την επέμβαση στο Κόσοβο, η κρίση συνεχίστηκε και η διεθνής κοινότητα δεν κατάφερε να βρει το κλειδί για να ανανεώσει το διάλογο και τη συνύπαρξη μεταξύ των εθνοτήτων. Οι πρωτοβουλίες για διάλογο προωθήθηκαν μόνο από διεθνείς παίκτες χωρίς τη στήριξη του κοσοβάρικου πληθυσμού και πολύ λιγότερο των ηγετών του.

Γι' αυτό αν και η επέμβαση δικαιολογήθηκε με ηθικά κριτήρια, ήταν φανερό η πρόθεση της συμμαχίας να επεκτείνει την επιρροή της στα εδάφη της ανατολικής Ευρώπης και να επαναπροσδιοριστεί ως ο εγγυητής της ευρωπαϊκής ασφάλειας.

Σ' αυτό το τελευταίο κεφάλαιο θα αναφερθούν τα επιχειρήματα υπέρ και κατά της νομιμότητας της επιχείρησης, θα δειχθούν οι συνέπειες της επέμβασης στην έννοια και τη νομιμότητα της υποχρέωσης επέμβασης που προτείνει η έννοια της ανθρωπίνης ασφάλειας και θα καθοριστούν οι επιπτώσεις της δράσης στην ασφάλεια και τη σταθερότητα των ευρωπαϊκών κρατών καταλήγοντας συνάμα σε κάποια συνολικά συμπεράσματα.

Καταρχήν οι δυο κυρίαρχες θεωρίες της εποχής μας, ο ρεαλισμός και ο φιλελευθερισμός παραμένουν σκεπτικές όσον αφορά τις ανθρωπιστικές επεμβάσεις, για διαφορετικούς λόγους. Το επιχείρημα υπέρ μιας ανθρωπιστικής επέμβασης

⁵⁶ ACNUR. “La Situacion de los Refugiados en el Mundo 2000, Cincuenta años de accion humanitaria”. P.265. Documento Electronico.

μπορεί να βασιστεί πάνω σε δυο παραδοχές: Πρώτον, οι ηθικές απαιτήσεις είναι σημαντικές στην πολιτική και δεύτερον, η χρήση βίας μπορεί να δικαιολογηθεί.

Ενώ ο ρεαλισμός επιτίθεται στην πρώτη παραδοχή, ο φιλελευθερισμός αμφισβητεί τη δεύτερη. Δυο φιλελεύθερες παραδόσεις υπάρχουν: το δόγμα του δίκαιου πολέμου (just war) που είναι υπέρ της ανθρωπιστικής επέμβασης και η μη βίαιη παράδοση (non-violent tradition) που τίθεται κατά. Αντίστοιχα εντοπίζονται δυο ρεαλιστικές σχολές σκέψης⁵⁷: οι πραγματιστές (pragmatists) που είναι εν μέρει υπέρ της επέμβασης και οι απομονωτιστές (isolationists) που είναι κατά.

Τα κριτήρια που θα εξεταστούν προκειμένου να χαρακτηρίσουμε την επέμβαση στο Κόσοβο ως ανθρωπιστική και κατ'επέκταση και νόμιμη είναι: 1) δίκαιη αιτία, 2) κατάλληλη εξουσία, 3) σωστή πρόθεση, 4) έσχατο μέσο, 5) πιθανότητα επιτυχίας και 6) αναλογικότητα.

Οι θεωρητικοί του δίκαιου πολέμου συχνά αναγνωρίζουν μια δίκαιη αιτία στην κρίση του Κοσόβου. Η δίκαιη αιτία είναι η πρόληψη της εθνοκάθαρσης και της γενοκτονίας⁵⁸ αφού οι ενέργειες του Μιλόσεβιτς θεωρούνται σαν ορθολογικά προγραμματισμένη θανάτωση.

Η επίκληση της κρατικής κυριαρχίας αποτελεί το πιο σημαντικό επιχείρημα της ρεαλιστικής σχολής. Όμως ακόμα κι αν οι παρεμβατιστές σπάνια αμφισβητούν τη σημασία της κρατικής κυριαρχίας, τίθενται υπέρ της επέμβασης διότι θεωρούν ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα θα πρέπει να κατισχύουν έναντι των κρατικών. Με αυτή την έννοια τα κράτη θα πρέπει να κερδίζουν την ανεξαρτησία τους με το να διασφαλίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η κρίση του Κοσόβου προκαλεί τις θεμελιώδεις παραδοχές της ρεαλιστικής προσέγγισης.

Το κυρίαρχο ρεαλιστικό σύνθημα τονίζει ότι θα πρέπει να αντιστεκόμαστε σε κάθε επιθετικότητα αλλά όχι και σε κάθε καταπίεση. Αν τα ανθρώπινα δικαιώματα γίνουν πιο σημαντικά από τα κρατικά, η σημασία αυτής της διάκρισης μειώνεται. Υπό αυτή την έννοια και η επιθετικότητα και η καταπίεση αποτελούν παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η μη-βίαιη παράδοση έχει να αντιμετωπίσει μια παρόμοια σύγκρουση αξιών. Έχει να διαλέξει μεταξύ ειρήνης και δικαιοσύνης, μεταξύ του πολέμου και του βίαιου εθνοτικού εθνικισμού. Αυτή η προσέγγιση θεωρεί ότι η διατήρηση της ειρήνης με

⁵⁷ Η διάκριση μεταξύ πραγματισμού και απομονωτισμού γίνεται σύμφωνα με τον Schweigler (1994).

⁵⁸ Μπορεί να αμφισβητηθεί το αν συνέβη πραγματικά γενοκτονία, όμως ο Hehir (1995) πειστικά επιχειρηματολογεί ότι η εθνοκάθαρση σαν έννοια βρίσκεται πολύ κοντά στη γενοκτονία για να αντιδράσεις διαφορετικά.

κάθε μέσο είναι η λύση. Παρ' όλα αυτά ακόμα και μια ήπια ερμηνεία της μη-βίαιης παράδοσης θα έβρισκε μια δίκαιη αιτία στην επέμβαση στο Κόσοβο γιατί τελικά σταμάτησε τη βία και μείωσε το ποσοστό των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Κόσοβο οδήγησε στη δημιουργία της σωστής πρόθεσης για μια επέμβαση του NATO. Παραμένει όμως το ερώτημα κατά πόσο αυτή η αιτία χρησιμοποιήθηκε απλώς ρητορικά για να κρύψει τυχόν άλλα κίνητρα ή η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ήταν πραγματικά η πρόθεση των δυνάμεων που παρενέβησαν.

Η επιλεκτικότητα του εγχειρήματος και η απόφαση για μη επέμβαση σε άλλες περιοχές του πλανήτη όπως το Θιβέτ ή η Τσετσενία θέτει κάποια σοβαρά ερωτήματα. Παρ' όλα αυτά και στο βαθμό όπου αυξάνεται η σημασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις διεθνείς σχέσεις, η επιλεκτικότητα θεωρείται καλύτερη από την αδράνεια.

Η πιθανότητα επιτυχίας του NATO εξαρτάται από τον ορισμό των στόχων. Σε τηλεοπτική του ομιλία ο πρόεδρος Κλίντον έθεσε τέσσερις στόχους: πρώτον, την προστασία των Αλβανών Κοσοβάρων, δεύτερον, τη σταθερότητα της περιοχής, τρίτον την πρόληψη μιας ευρύτερης σύγκρουσης και τέταρτον, τη διατήρηση του NATO⁵⁹. Τελικά η εθνοκάθαρση σταμάτησε, ο Μιλόσεβιτς αποδυναμώθηκε και το NATO διατήρησε την ενότητά του.

Μια άλλη σημαντική πτυχή όσον αφορά τη νομιμότητα της επέμβασης αφορά το ερώτημα αν η επέμβαση ήταν το έσχατο μέσο αφού όλες οι άλλες λύσεις είχαν δοκιμαστεί. Δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι το NATO αμέσως κατέφυγε στη βία, επειδή μακρές διαπραγματεύσεις είχαν λάβει χώρα πριν τη στρατιωτική κλιμάκωση.

Η επέμβαση στο Κόσοβο αποτελεί παράδειγμα προληπτικής διπλωματίας καθώς υπήρχαν προειδοποιήσεις ότι η σύγκρουση θα μπορούσε να κλιμακωθεί πολλά χρόνια πριν. Η μακρά διάρκεια της σύγκρουσης αποτελεί όχι απαραίτητα ένα σημάδι υπεύθυνης χρήσης βίας, αλλά μάλλον δείχνει τις ελλείψεις της προληπτικής διπλωματίας. Μια αποτελεσματική προληπτική διπλωματία θα είχε αυξήσει τη νομιμότητα του εγχειρήματος, αλλά δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι το NATO δεν είχε δικαίωμα να παρέμβει εξαιτίας της κακής διαχείρισης της κρίσης.

⁵⁹ Snow, Tony. "What are U.S. Goals in Kosovo?"; The Detroit News, 1999.

Η αναλογικότητα αποτελεί το πιο σημαντικό κριτήριο για τον έλεγχο αν μια ανθρωπιστική επέμβαση προστατεύει ή παραβιάζει τα ανθρώπινα δικαιώματα. Περιλαμβάνει τόσο το κόστος (έσχατο μέσο) όσο και τα οφέλη (πιθανότητα επιτυχίας) μιας επέμβασης. Κομβικό σημείο όσον αφορά την αναλογικότητα είναι το αν η δίκαιη αιτία (να σταματήσει η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εναντίον των Αλβανών Κοσοβάρων) θα μπορούσε να επιτευχθεί με κατάλληλα μέσα.

Η επέμβαση του ΝΑΤΟ μπορεί να προκάλεσε μια βραχυπρόθεσμη εντατικοποίηση των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά τελικά τις σταμάτησε, κάτι που πιθανό δεν θα γινόταν χωρίς την επέμβαση. Ως εκ τούτου είναι δικαιολογημένο να ειπωθεί ότι η επέμβαση προκάλεσε περισσότερο καλό παρά κακό όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα στο Κόσοβο. Το κριτήριο της αναλογικότητας τηρήθηκε, αλλά το αποτέλεσμα θα μπορούσε να ήταν καλύτερο αν τα ανθρώπινα δικαιώματα ήταν πιο σημαντικά κατά τη διεξαγωγή του πολέμου.

Συνολικά, η επέμβαση στο Κόσοβο μπορεί να θεωρηθεί δίκαιη γιατί: 1.μαζική παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων συνιστά μια δίκαιη αιτία, 2.η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων φαίνεται να δείχνουν τη σωστή πρόθεση των κρατών, 3.η επέμβαση ήταν επιτυχής, 4.η βία χρησιμοποιήθηκε σαν έσχατο μέσο, 5.το ΝΑΤΟ προσπάθησε να βρει πολυμερή υποστήριξη για την επέμβαση, 6.η αναλογικότητα έγινε σεβαστή από την άποψη των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Φυσικά υπήρχαν και άλλοι λόγοι πίσω από την επέμβαση όχι και τόσο αγνοί και η φήμη του διεθνούς δικαίου δέχθηκε σοβαρό πλήγμα, αλλά η συγκεκριμένη επέμβαση αποτελεί μια πρόοδο στη διαχείριση διεθνών κρίσεων αφού είχε γενικότερη θετική επίδραση στην κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αποτέλεσε την πρώτη ένδειξη μετατόπισης από τα κρατικά δικαιώματα στα ανθρώπινα.

Ο χαρακτηριστικότερος πυλώνας στον οποίο βασίζεται το επιχείρημα κατά της νομιμότητας της επέμβασης στο Κόσοβο συνιστά και επιχείρημα κατά της γενικότερης πρακτικής της ανθρωπιστικής επέμβασης και είναι το άρθρο 2(4) του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Απαγορεύει κάθε χρήση βίας με εξαίρεση το άρθρο 51 που τονίζει το δικαίωμα στην αυτοάμυνα καθώς και τρόπους συλλογικής δράσης που αναφέρονται στα κεφάλαια VII και VIII.

Άλλα επιχειρήματα κατά των ανθρωπιστικών επεμβάσεων αναφέρονται στην πρακτική των κρατών. Αυτό έχει σχέση τόσο με την ερμηνεία των συνθηκών όσο και με το διεθνές εθιμικό δίκαιο που αποτελεί μια βασική πηγή του γενικού διεθνούς δικαίου. Πριν το τέλος του ψυχρού πολέμου υπήρξαν η επέμβαση της Ινδίας στο

Μπαγκλαντές (1971), η επέμβαση του Βιετνάμ στην Καμπότζη (1978), η Γαλλική επέμβαση στην κεντρική Αφρική (1979), η επέμβαση της Τανζανίας στην Ουγκάντα (1979) και οι Αμερικανικές επεμβάσεις στη Γρενάδα (1983) και τον Παναμά (1989,1990).

Η συνάφειά τους αντικρούεται κυρίως διότι οι επεμβάσεις αυτές δεν δικαιολογήθηκαν στη βάση νόμιμου δικαιώματος ανθρωπιστικής επέμβασης από τους ίδιους του παρεμβαίνοντες. Επίσης οι σκεπτικιστές θεωρούν ότι οποιαδήποτε υποστηρίξιμη ανθρωπιστική επέμβαση θα πρέπει να είναι πολιτικά ουδέτερη και αμερόληπτη αλλιώς εξ' ορισμού θα παραβιάζε την κυριαρχία του κράτους.

Όχι μόνο αυτό δεν συνέβη στις προαναφερθέντες περιπτώσεις, αλλά υπήρξαν παραδείγματα καταπίεσης που χρειάζονταν άμεση λύση και αγνοήθηκαν καταφανώς. Για παράδειγμα οι επαναλαμβανόμενες σφαγές στην Κεντρική Αφρική, με αποκορύφωμα τη γενοκτονία στη Ρουάντα. Ή πιο πρόσφατα η αποτυχία του Συμβουλίου Ασφαλείας να δώσει εντολή για επέμβαση στο Νταρφούρ και να προστατευτεί ο τοπικός πληθυσμός.

Οι υποστηρικτές του δόγματος της ανθρωπιστικής επέμβασης χρησιμοποιούν κι αυτοί το άρθρο 2(4) του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Όμως για αυτούς μια απλή ανάγνωση της διάταξης δεν αποκλείει το ενδεχόμενο ανθρωπιστικής επέμβασης. Μια τέτοια ενέργεια δεν επηρεάζει την εδαφική ακεραιότητα του κράτους, διότι δεν έχει ως στόχο να στερήσει από το κράτος μέρος της επικράτειάς του, αλλά απλώς τη διάσωση ανθρώπων. Ούτε και αποτελεί μια τέτοια επέμβαση παραβίαση της πολιτικής ανεξαρτησίας του κράτους, αφού δεν επιδιώκει να επηρεάσει το σύστημα διακυβέρνησής του, μόνο να διασώσει τον απειλούμενο πληθυσμό. Όσον αφορά την πρακτική των κρατών, το γεγονός ότι οι παρεμβαίνοντες προτίμησαν να βασίζονται σε πιο κλασικά επιχειρήματα για να υπερασπιστούν τις ενέργειες τους, δεν σημαίνει ότι το ανθρωπιστικό επιχείρημα είναι χωρίς νομική βάση. Επιπλέον, η μετα-ψυχροπολεμική πρακτική του Συμβουλίου Ασφαλείας δείχνει να αποδίδει μια νέα προθυμία, όσον αφορά το ενδεχόμενο έκτακτης ανθρωπιστικής βοήθειας, όπως σε απειλές κατά της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Θα ήταν επομένως άγονος φορμαλισμός να αφήσουμε ένα πληθυσμό να υποφέρει απλώς και μόνο επειδή ένα μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας ενεργώντας για λόγους που δεν έχουν καμία σχέση με την ουσία της υπόθεσης, ασκήσει βέτο στην εξουσιοδότηση από το

Συμβούλιο αναγκαίων μέτρων. Ο νόμος δεν θα πρέπει να επιτρέπει σε κάποιο μόνιμο μέλος να απομακρυνθεί από τις ηθικές επιταγές, για να μην αναφέρουμε τη νομική επιταγή να σεβαστεί τα ανθρώπινα δικαιώματα. Όσον αφορά τη δικαιοσύνη και την αμεροληψία, είναι αλήθεια ότι κάποιοι πληθυσμοί δεν είναι σε θέση να επωφεληθούν από το δόγμα, είτε επειδή ανήκουν σε ένα κράτος που μπορεί να αντισταθεί σε οποιαδήποτε παρέμβαση, επειδή η απόστασή του από έναν πιθανό παρεμβαίνων είναι μεγάλη κάνοντας το κόστος της επέμβασης πολύ υψηλό, είτε απλώς επειδή τα θύματα δεν έχουν παρουσιαστεί επιτυχώς στην κοινή γνώμη ως άξια της θυσίας που μια διάσωση θα απαιτούσε. Αυτό το επιχείρημα παρότι πραγματικό, δεν αποτελεί λόγο για να μην διασωθούν αυτοί που μπορούν να διασωθούν. Αντίθετα, θα πρέπει να χρησιμεύσει ως κίνητρο για την επέκταση στο μέγιστο των περιπτώσεων διάσωσης. Η περίπτωση του Κοσόβου είναι ένα σαφές παράδειγμα επέμβασης για τη διάσωση ενός απειλούμενου πληθυσμού. Το κράτος-στόχος δεν ήταν στο επίκεντρο παραδοσιακών αντιπαλοτήτων των μεγάλων δυνάμεων, ακόμα κι αν υπήρχαν πολιτικά σημαντικοί δεσμοί μεταξύ των Σέρβων και της Ρωσίας. Οι διαπραγματεύσεις δεν αποτελούν αυτοσκοπό.

Γενικά μιλώντας, υποστηρίζοντας θεμελιώδη δικαιώματα, το NATO πραγματοποίησε μια ανθρωπιστική επέμβαση που υποτίθεται ότι θα επέτρεπε την εγκαθίδρυση δημοκρατικών καθεστώτων και πολιτικών και θα εγγυούταν την ασφάλεια της περιοχής.

Κάνοντας μια ιστορική αναδρομή, είναι δυνατό να διακρίνουμε πώς τα συμφέροντα του NATO –εγκαθίδρυση ζωνών επιρροής, στήριξη της νέας ταυτότητας της συμμαχίας και επαναπροσδιορισμός ως εγγυητής της ευρωατλαντικής ασφάλειας– αναμείχθηκαν με την προστασία ηθικών αξιών με τελικό σκοπό την άρθρωση ενός λόγου που θα δικαιολογούσε την εφαρμογή μιας στρατηγικής βασισμένης στο δικαίωμα επέμβασης. Έτσι, μετά την επέμβαση στο Κόσοβο, το ανθρωπιστικό ιδεώδες εμπλέκεται με τα εθνικά συμφέροντα στον πολιτικό λόγο.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα εθνικά συμφέροντα όχι μόνο αναμείχθηκαν στον πολιτικό λόγο αλλά και στις πράξεις. Κατά τη διάρκεια της αεροπορικής εκστρατείας, η ανθρωπιστική βοήθεια πολιτικοποιήθηκε, καθώς τα στρατεύματα του NATO ξεκίνησαν να συμμετέχουν στην παροχή βοήθειας προς τους πρόσφυγες. Ήταν η πρώτη φορά που ένας παίκτης σε μια σύγκρουση λάμβανε επιθετικά μέτρα και ταυτόχρονα παρείχε υλικοτεχνική βοήθεια.

Έτσι ενώ το NATO βομβάρδιζε την υποδομή της Σερβίας και προκαλούσε την εντατικοποίηση της εθνοκάθαρσης από το καθεστώς του Μιλόσεβιτς, ταυτόχρονα λειτουργούσε ως αερογέφυρα για τη μεταφορά ανθρωπιστικής βοήθειας και κατασκεύαζε στρατόπεδα για τη στέγαση των προσφύγων. Από αυτό μπορεί να συναχθεί ότι η γραμμή που χώριζε τις ηθικές αρχές από τα εθνικά συμφέροντα είχε αρχίσει να θολώνει από τους πιο ισχυρούς παίκτες του διεθνούς συστήματος με σκοπό τη δικαιολόγηση μιας επεμβατικής στρατηγικής.

Η επέμβαση του NATO στο Κόσοβο αποκάλυψε ότι η διεθνής κοινότητα δεν μπορεί να αγνοεί τις ένοπλες συγκρούσεις ούτε τις εσωτερικές κρίσεις, δεδομένου ότι αυτό που συμβαίνει μέσα σε ένα κράτος μπορεί να έχει επιπτώσεις σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο. Αυτό συμβαίνει στο βαθμό που αυτές οι καταστάσεις παρουσιάζονται στο πλαίσιο μιας ιστορικής περιόδου που χαρακτηρίζεται από τη συνεχή αύξηση των διεθνών ανταλλαγών ιδεών, εμπορευμάτων και ατόμων. Γι' αυτό το λόγο οι διεθνείς επεμβάσεις μετατράπηκαν σε μια θεμελιώδη στρατηγική αφού μπορούν να προσδιοριστούν στο πλαίσιο της διαπραγμάτευσης, της διαμεσολάβησης μεταξύ εμπόλεμων μερών, ακόμα και της επιβολής της ειρήνης⁶⁰.

Η αεροπορική εκστρατεία στη Σερβία απέδειξε ότι οι παγκόσμιες ιδέες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δικαιοσύνης και της δημοκρατίας ειδώθηκαν ως βασικά στοιχεία εδραίωσης της σταθερότητας. Κατά την περίοδο του ψυχρού πολέμου η ανθρωπιστική επέμβαση θεωρούταν ότι δεν είχε καμιά νομιμότητα ούτε και νομιμοποίηση, αφού ερχόταν σε αντίθεση με το Διεθνές Δίκαιο στο βαθμό που η αρχή της κυριαρχίας υπερίσχυε των απειλών της ακεραιότητας του ατόμου.

Η εμπειρία του Κοσόβου μας δείχνει ξεκάθαρα ότι ο σεβασμός των δημοκρατικών αξιών αποτελεί μια ηθική επιταγή για τους πιο ισχυρούς παίκτες του διεθνούς συστήματος. Παρ' όλα αυτά παρέμειναν διάφορα αναπάντητα ερωτήματα όπως: ποιος ή τι είδος συμμαχίας μπορεί να φέρει εις πέρας μια τέτοια επιχείρηση, ποια είναι τα βασικά κριτήρια που πρέπει να έχουμε υπόψη και αν το δικαίωμα βέτο στο Συμβούλιο Ασφαλείας χρησιμοποιηθεί, μπλοκάρει μια αποφασιστική απόφαση σε κατάσταση κρίσης.

Το σίγουρο είναι ότι η επέμβαση του NATO στο Κόσοβο δημιούργησε ένα προηγούμενο όσον αφορά τη δυνατότητα απάντησης της διεθνούς κοινότητας μπροστά σε καταστάσεις κρίσεως. Αν και άφησε ανοιχτή μια σειρά ερωτημάτων που

⁶⁰ βλ. Bradol. "Un orden mundial sanguinario y la accion humanitaria" p.24.

μπορούν να προκαλέσουν τον κίνδυνο να παραχθούν λύσεις ad hoc, οι οποίες ποτέ δεν αποτελούν το καλύτερο εργαλείο για τη διεθνή σταθερότητα, ειδικά όταν άλλες μεγάλες δυνάμεις όπως η Ρωσία και η Κίνα δεν συμφωνούν με τη δυτική σύλληψη της έννοιας της επέμβασης⁶¹.

Ας σημειωθεί –ειδικότερα- ότι δυο μέρες μετά την έναρξη των βομβαρδισμών, η Ρωσία και η Κίνα παρουσίασαν στο Συμβούλιο Ασφαλείας ένα σχέδιο που ανάγκαζε το NATO να σταματήσει άμεσα τις επιθέσεις στη Σερβία και να ξαναξεκινήσει τις διπλωματικές διαπραγματεύσεις. Όμως, όταν το σχέδιο υποβλήθηκε προς έγκριση, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η πλειοψηφία των κρατών-μελών ήταν υπέρ των επιθέσεων. Αυτό θεωρήθηκε ως μια μεγάλη υποστήριξη των μελών του ΟΗΕ στη δράση του NATO. Όμως δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι για να θεωρηθεί μια ενέργεια ως απολύτως νόμιμη, είναι απαραίτητη η κύρωση από όλα τα μέλη χωρίς εξαίρεση.

Ανεξάρτητα από τις επιπτώσεις που επήλθαν μετά την αεροπορική εκστρατεία, το NATO νομιμοποίησε την επέμβαση διαμέσου του δόγματος ‘υποχρέωση/δικαίωμα επέμβασης’ στις εσωτερικές υποθέσεις του Γιουγκοσλαβικού κράτους και υπό τη σκέπη της υπεράσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Με αυτό τον τρόπο δημιουργήθηκε μια αντίφαση: από τη μια η κυριαρχία των κρατών και από την άλλη η υποστήριξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων θέτουν ερωτήματα όσον αφορά την εφαρμογή του Διεθνούς Δικαίου. Η επέμβαση του NATO στο Κόσοβο βασίστηκε στην αρχή της νομιμοποίησης για να φθάσει εκεί όπου η νομιμότητα δεν το επέτρεπε⁶².

Τέλος εκκινώντας από το Κόσοβο, οι ανθρωπιστικές επεμβάσεις οδήγησαν σε μια επιλεκτική πολιτική και όχι μια παγκόσμια νόρμα, αφού υλοποιούνται μόνο όταν υπάρχουν συγκεκριμένα συμφέροντα των πιο ισχυρών παικτών του διεθνούς συστήματος και όχι σε όλες τις περιπτώσεις ανθρωπιστικών κρίσεων.

Η βασική υπόθεση εργασίας είναι ότι τα κίνητρα των επεμβάσεων είναι πολιτικά. Η επέμβαση έστω κι αν βαπτίζεται ανθρωπιστική, παραμένει ένα μέσο για την επίτευξη των συμφερόντων ενός κράτους. Αν τα διακυβευόμενα συμφέροντα είναι χαμηλής σημασίας, τότε η επέμβαση δε συνιστά πρώτη επιλογή ακόμα κι αν συντρέχουν σοβαροί ανθρωπιστικοί λόγοι, όπως απέδειξε η περίπτωση της γενοκτονίας στη Ρουάντα ή η παρατεταμένη κατάσταση στη επαρχία Νταρφούρ του

⁶¹ βλ. Delage. “Del tratado de Washington a la Guerra de Kosovo: la OTAN cumple 50 años” p.351.

⁶² Salazar Serantes, Gonzalo. “Los actores políticos en la Europa de fin de siglo”. Hacia un nuevo orden de seguridad en Europa. 1999. p.44.

Σουδάν. Η ισχύς και το εθνικό συμφέρον κυριαρχούν στις τοποθετήσεις των εθνικών δρώντων σύμφωνα με το ρεαλιστικό μοντέλο που χρησιμοποιείται στην παρούσα ανάλυση.

Επίσης, η αύξηση των επεμβάσεων μετά το 1989 δεν οφείλεται στην διάδοση των φιλελεύθερων αξιών της Δύσης όπως πρεσβεύει το νεοφιλελεύθερο παράδειγμα, αλλά στην εμφάνιση του αμερικανικού ηγεμονισμού⁶³. Οι Ηνωμένες Πολιτείες και οι σύμμαχοι τους, κατέχοντας εξέχουσα θέση στο διεθνές σύστημα κρατών, έχουν τη δυνατότητα να προωθούν τις αξίες τους με κάλυμμα την εμπέδωση της παγκόσμιας ειρήνης και τάξης. Ο Αμερικανικός ηγεμονισμός συνδέεται άμεσα με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και συνεπαγόμενα με την ασυμμετρία ισχύος που επικρατεί έκτοτε. Όσο περισσότερο αυξάνεται το χάσμα ισχύος, τόσο περισσότερο ενισχύεται η τάση μονομερών επεμβάσεων.

Κι αυτό διότι οι ηγεμονικές δυνάμεις θεωρούν τους διεθνείς θεσμούς ως μέσα εξυπηρέτησης των στόχων τους και όταν οι τελευταίοι εμποδίζουν τα περιθώρια ευελιξίας τους, τείνουν να τους περιθωριοποιούν. Η ανεξάρτητη μεταβλητή εξακολουθεί να είναι το κράτος και η επιδίωξη ισχύος και η εξαρτημένη οι διεθνείς θεσμοί και δίκαιο. Το διεθνές σύστημα παραμένει στον πυρήνα του κρατοκεντρικό⁶⁴ και άναρχο⁶⁵.

Η δράση των ηγεμονικών δυνάμεων έχει καταδείξει ότι δεν στηρίζονται σε οικουμενικές αρχές και κανόνες ή σε διακηρύξεις περί ύπαρξης μιας διεθνούς κοινωνίας. Όταν πράττουν κατ' αυτό τον τρόπο, αυτό οφείλεται στην ανάγκη να αποκρύψουν το στοιχείο του εθνικού συμφέροντος στις αποφάσεις τους. Έτσι εξηγείται και η επιλεκτικότητα στην ανάληψη επεμβατικής δράσης σε περιπτώσεις παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Το νέο μεταψυχροπολεμικό περιβάλλον χαρακτηρίζεται από τη μείωση της σημασίας των διακρατικών συγκρούσεων και την αύξηση των εσωτερικών/εμφύλιων συγκρούσεων που αναγορεύονται πλέον σε μείζονα απειλή για τη διεθνή ειρήνη και σταθερότητα. Η αλλαγή στη φύση του πολέμου καθιστά δύσκολη τη διάκριση μεταξύ «πολιτικού» και «στρατιωτικού» και το ζήτημα της ανθρωπιστικής επέμβασης αποκτά τη δική του δυναμική. Παράλληλα, τα ανθρώπινα δικαιώματα αποκτούν

⁶³ Για τον κίνδυνο η πολιτική των ΗΠΑ να προκαλέσει αντισυσπειρώσεις, βλέπε Henry Kissinger, *Diplomacy*, New York: Simon & Schuster, 1994, σελ. 804-833.

⁶⁴ Για μια σε βάθος ανάλυση της διακρατικής τάξης, βλέπε Hedley Bull, *The Anarchical Society*, London: Macmillan, 1977.

⁶⁵ Η κλασική ανάλυση για τις συνέπειες της αναρχίας στη διεθνή πολιτική βρίσκεται στον Kenneth Waltz, *Theory of International Relations*, Addison Wesley, 1979.

οικουμενική διάσταση και αποτελούν σημαντικό μέρος της ευρωπαϊκής και αμερικανικής ρητορείας. Ουσιαστικά ο «νέος επεμβατισμός» δεν είναι παρά μια νέα σταυροφορία του αμερικανικού φιλελευθερισμού, αυτή τη φορά υπέρ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Σταδιακά, η πολιτική πτυχή της κυριαρχίας απέκτησε προβάδισμα έναντι της νομικής. Οι αλλαγές που επήλθαν στο διεθνές σύστημα μετά το 1990 σήμαιναν ότι η έννοια της απόλυτης και αποκλειστικής κυριαρχίας έχει ξεπεραστεί από τις εξελίξεις και θα πρέπει να συνδέεται με την ικανότητα μιας κυβέρνησης να εκπληρώνει τις υποχρεώσεις και τις ευθύνες της έναντι των πολιτών.

Έτσι, η συγκατάθεση ενός κράτους για επέμβαση στο εσωτερικό του, ιδιαίτερα όταν αυτή γίνεται υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών, δεν θεωρείται αναγκαία προϋπόθεση. Η νομική βάση για την υποβάθμιση της κρατικής κυριαρχίας σε ανθρωπιστικές επεμβάσεις υπό την αιγίδα του ΟΗΕ εντοπίζεται σε μια διεύρυνση της έννοιας της «απειλής για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια» του Κεφαλαίου VII του Χάρτη. Και αυτό γιατί μια κρίση στο εσωτερικό ενός κράτους θα μπορούσε με διάφορους τρόπους, π.χ. με τη ροή προσφύγων, να διαχυθεί πέρα από τα σύνορα αυτού.

Η εμπειρία της μεταψυχροπολεμικής περιόδου φαίνεται ότι δεν δικαιώνει την αισιόδοξη άποψη ότι η ενίσχυση της αλληλεξάρτησης και της παγκοσμιοποίησης ως συνέπεια του τέλους του διπολισμού γεννούν μια ομοιομορφία απόψεων και θέσεων σχετικά με τη διεθνή συνεργασία. Εξαιτίας της ανομοιογένειας κριτηρίων και κανόνων αλλά και λόγω απουσίας μιας παγκόσμιας ρυθμιστικής εξουσίας, η ειρήνη και η σταθερότητα είναι συνάρτηση λιγότερο των διεθνών θεσμών και του διεθνούς δικαίου και περισσότερο της ισορροπίας ισχύος και συμφερόντων.

Μεταψυχροπολεμικά οι ΗΠΑ δεσμεύτηκαν αρχικά να ηγηθούν εντός του πολυμερούς πλαισίου του ΟΗΕ ώστε να αναζωογονηθεί ο μηχανισμός συλλογικής ασφάλειας. Κατέστη σαφές όμως ότι δεν θα δεσμεύονταν ολοκληρωτικά και ότι ήθελαν να έχουν την πρωτοβουλία των κινήσεων. Όμως η αρχική δέσμευση υπέρ της συλλογικής ασφάλειας ήταν καθαρά σε επίπεδο λόγων και όχι πράξεων. Εξαιτίας του ηγεμονισμού και της ασυμμετρίας ισχύος, οι επεμβάσεις μετά τον Ψυχρό πόλεμο αντανάκλυσαν τα συμφέροντα των δυτικών χωρών και ιδιαίτερα των ΗΠΑ.

Υπήρχε όχι μόνο οικονομική και στρατιωτική, αλλά και ιδεολογική ηγεμονία της Δύσης. Το ιδεολογικό στοιχείο το οποίο εμπεριέχει τις οικουμενικές διακηρύξεις του φιλελεύθερου διεθνισμού (liberal internationalism), αντλεί και παράλληλα προσφέρει

νομιμοποίηση στην οικονομική και στρατιωτική υπεροχή των ΗΠΑ και των συμμάχων τους.

Σύμφωνα με το παράδειγμα του φιλελεύθερου διεθνισμού⁶⁶, η προώθηση της δημοκρατίας και της οικονομίας της αγοράς μπορεί να σταθεροποιήσει την ειρήνη τόσο στο εσωτερικό των κρατών όσο και κατ' επέκταση στις διακρατικές σχέσεις. Παρά τις σαφείς ατέλειες της, η θεωρία της δημοκρατικής ειρήνης πάνω στην οποία βασίζεται, αποτελεί για τους υποστηρικτές της κρίσιμο στοιχείο για την ειρήνευση και τη δημιουργία σταθερού διεθνούς περιβάλλοντος.

Την περίοδο της διπολικής ισορροπίας υπήρξε μια συγχώνευση φιλελεύθερου διεθνισμού και *realpolitik* η οποία δρούσε περιοριστικά στην επεμβατική κλίση του πρώτου. Όταν ο διπολισμός κατέρρευσε, αυτός ο περιοριστικός παράγων έπαψε να υπάρχει. Ο φιλελεύθερος διεθνισμός κυριάρχησε και χρησιμοποιήθηκε τόσο για εσωτερικούς πολιτικούς λόγους εντός των δυτικών κοινωνιών, όσο και για εξυπηρέτηση κρατικών συμφερόντων. Τα κίνητρα των επεμβάσεων ήταν πολιτικής φύσεως και κατά συνέπεια η ανάληψη δράσης χαρακτηρίζεται από επιλεκτικότητα και αμφιθυμία. Η έμφαση που δόθηκε ιδιαίτερα από την Ουάσιγκτον στο νέο ρόλο των διεθνών θεσμών, δεν ήταν ανεξάρτητη από τη δεσπόζουσα θέση και το ρόλο των ΗΠΑ στο διεθνές σύστημα.

Συγκεκριμένα ο ΟΗΕ αποτελούσε ένα πολύ σημαντικό φόρουμ διαλόγου, αρκεί να μην περιόριζε την ελευθερία δράσης όχι μόνο των ΗΠΑ αλλά και δυνάμεων όπως η Γαλλία ή η Βρετανία όταν διακυβεύονταν ζωτικά συμφέροντα. Αποτελεί κλασική πρακτική των ηγεμονικών δυνάμεων η σύνδεση των στρατηγικών τους σκοπών με οικουμενικές αξίες.

Ουσιαστικά οι ΗΠΑ προωθώντας ένα δόγμα υπέρ της διάδοσης της ελευθερίας και διατηρώντας για τον εαυτό τους το δικαίωμα χρήσης βίας, παραβιάζουν τις αρχές της κρατικής κυριαρχίας, της μη επέμβασης και της εσωτερικής αυτοδιάθεσης. Αυτό που επιδιώκουν δεν είναι κάποιες ευγενείς αρχές, αλλά προώθηση επαναστατικών ιδεών που κινούνται μεταξύ δογματικής ομοιομορφίας και δογματικού ιμπεριαλισμού.

Στο πλαίσιο αυτό οι διεθνείς οργανισμοί παίζουν περιορισμένο ρόλο και η άρνησή τους να συμμορφωθούν δεν λειτουργεί αποτρεπτικά για την Ουάσιγκτον και όσους ακολουθούν τις επιλογές της. Η ηθική στη διεθνή πολιτική παραμένει εξαρτημένη

⁶⁶ Για περαιτέρω πληροφορίες βλέπε, Waltz, Kenneth. 1962. "Kant, Liberalism, and War". *American Political Science Review*, vol.56, p. 331-340, καθώς και Russett, Bruce and O'Neal, John, *Triangulating Peace: Democracy, Interdependence, and International Organizations*, New York: W.W. Norton, 2000.

μεταβλητή της ισχύος. Η ασυμμετρία ισχύος οδηγεί σε ηγεμονισμό καθώς η ηγέτιδα δύναμη προσπαθεί άλλοτε φανερά και άλλοτε κεκαλυμμένα να προωθήσει τους σκοπούς που εκείνη θεωρεί σημαντικούς.

Όπως είδαμε ήδη, η στρατιωτική δράση της συμμαχίας ήταν από στρατιωτική άποψη εξαιρετικά επιτυχής. Θέτοντας τέρμα στην κυβέρνηση Μιλόσεβιτς, αντιμετώπισε την ανθρωπιστική κρίση και αργότερα επιφορτίστηκε με τη στήριξη της διατήρησης της ειρήνης στην περιοχή. Σε αυτούς τους τρεις τομείς δραστηριότητας, το NATO έδειξε την ικανότητα που έχει στο να προσαρμόζεται σε νέους κινδύνους, σχεδιάζοντας μια σειρά από νέες στρατηγικές όπως η ενίσχυση της ασφάλειας και σταθερότητας στην ευρωατλαντική ζώνη διαμέσου της συνεισφοράς στην πρόληψη των συγκρούσεων και τη διαχείριση κρίσεων.

Το NATO είχε ως πρωταρχικό σκοπό την αποτροπή μιας πιθανής σοβιετικής επίθεσης έναντι της δυτικής Ευρώπης, όμως μετά την εξαφάνιση του Συμφώνου της Βαρσοβίας, την αποσύνθεση της Σοβιετικής Ένωσης και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η πιθανότητα μιας στρατιωτικής επίθεσης ενάντια στη δυτική Ευρώπη ήταν απίθανη. Γι' αυτό ξεκίνησε να δημιουργείται ένα δίλημμα πώς θα δικαιολογηθεί η ύπαρξη της Συμμαχίας μπροστά στην αντίφαση που δημιουργούταν μεταξύ του στρατιωτικού δυναμικού και της ανύπαρκτης πιθανότητας τα μέλη της να γίνουν αντικείμενο επίθεσης. Όμως, οι ίδιες εναλλασσόμενες περιστάσεις που δημιουργήθηκαν με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου θα ήταν αυτές που θα έδιναν στο NATO τη δυνατότητα να διατηρηθεί ως η στρατιωτική συμμαχία που θα φρουρούσε την ασφάλεια της ευρωατλαντικής περιοχής.

Αν και η απειλή μιας άμεσης στρατιωτικής επίθεσης στην Ευρώπη ήταν απίθανη, οι χώρες μέλη διέτρεχαν άλλους κινδύνους προερχόμενους από τις καταστάσεις αστάθειας που είχε προκαλέσει η πτώση της Σοβιετικής Ένωσης. Αυτές οι νέες απειλές οδήγησαν τη Συμμαχία στο να προσπαθήσει να προσαρμόσει τη στρατηγική της στις αλλαγές του νέου πολιτικού πλαισίου και επιπλέον η ευρωπαϊκή άμυνα δεν μπορούσε από μόνη της να αντιμετωπίσει όλες τις προκλήσεις της νέας διεθνούς τάξης.

Η πρώτη φορά που έγιναν φανερές οι ελλείψεις της ευρωπαϊκής άμυνας ήταν στην κρίση του Κοσόβου κι αυτό γιατί αποδείχθηκε ο υψηλός βαθμός εξάρτησης των ευρωπαϊκών χωρών από τις ΗΠΑ. Η αυτονομία που υπήρχε μέσα στην ΕΕ στο οικονομικό, ακόμα και πολιτικό πεδίο, ήταν κάτι ανύπαρκτο στον τομέα της άμυνας

και ασφάλειας⁶⁷. Γι' αυτό και η ΕΕ δεν έγινε ένας ισχυρός παίκτης στη σκηνή της περιφερειακής ασφάλειας αναλαμβάνοντας τις ευθύνες της, παρά την ώθηση που είχε δοθεί σε αυτό τον τομέα από το τέλος του ψυχρού πολέμου.

Εκκινώντας από το Κόσοβο η ΕΕ συνειδητοποίησε ότι έπρεπε να αποκτήσει μια δομή που θα της επέτρεπε να πραγματοποιήσει δυο ειδών δράσεων: μια επιχείρηση διαμέσου του NATO και μια άλλη με δικά της στρατεύματα. Με αυτή την έννοια όλα τα μέλη της ΕΕ έπρεπε να αναπτύξουν τη δική τους στρατιωτική ικανότητα που θα είχε εθνική και πολυεθνική διάσταση. Για τις πιο απαιτητικές επιχειρήσεις η ΕΕ εξακολουθούσε να χρειάζεται τη στήριξη της συμμαχίας⁶⁸. Επιπλέον, το Κόσοβο επέτρεψε στην ΕΕ να δει τις περιοχές άμυνας που χρειαζόντουσαν ενίσχυση όπως τη διαθεσιμότητα, τη στρατηγική ικανότητα αποστολής και κινητικότητα, την επικοινωνία και το σύστημα πληροφόρησης, την αειφορία και την επιβίωση.

Είναι προφανές ότι οι ελλείψεις της ευρωπαϊκής άμυνας που φάνηκαν κατά τη διάρκεια της κρίσης του Κοσόβου, οδήγησαν τις χώρες μέλη της ΕΕ να δημιουργήσουν μια σειρά πολιτικών που θα ενίσχυαν το στρατιωτικό ρόλο και άμυνα στην περιοχή. Όμως αυτό ήταν μόνο η αρχή ενός μακρύ δρόμου. Όπως το έθεσε ο Χαβιέ Σολάνα: «Το πρώτο στάδιο της ευρωπαϊκής άμυνας τελείωσε. Πρέπει να εξελιχθεί από τη δήλωση των προθέσεων στην πραγματική δράση. Διακυβεύεται η αξιοπιστία της Ευρώπης»⁶⁹. Παρά το γεγονός ότι ο δρόμος είχε αρχίσει να χαράζεται, η ευρωπαϊκή άμυνα συνέχισε να εξαρτάται από το NATO, με τις ΗΠΑ σταθερά παρούσες στην ήπειρο.

Όπως έχει ήδη ειπωθεί, η κρίση στο Κόσοβο αντανάκλούσε μια αναδιάρθρωση στη στρατιωτική συμμαχία υιοθετώντας μια νέα στρατηγική βασισμένη στον επεμβατισμό, αφήνοντας πίσω μια καθαρά αμυντική στρατηγική. Για το NATO η δράση στο Κόσοβο επέτρεψε να εφαρμοστούν στην πράξη μερικές από τις νέες πρακτικές όπως οι ανθρωπιστικοί πόλεμοι και η διαχείριση κρίσεων.

Γι' αυτό η στρατιωτική επέμβαση στη βαλκανική περιοχή ήταν θεμελιώδης από τρεις απόψεις για τη στρατηγική αντίληψη του 1999: πρώτον, έδειξε μερικές από τις νέες στρατηγικές της Συμμαχίας. Δεύτερον, επαναπροσδιόρισε το ρόλο της

⁶⁷ Βλ. Carbajales, Juan Jose. "La ONU y la OTAN despues de Kosovo". XIII Jornadas Argentinas de Filosofia Juridica y Social (1999). Ponencia. Documento Electronico.

⁶⁸ Βλ. De Puig, Lluís Maria, The Myth of Europa. A paradigm for European Defense. 2000. p. 72-78.

⁶⁹ Solana Javier, "Speaking Points to the Press" WEU Press and Information System, 24 de Noviembre 1999.

Συμμαχίας ως διαχειριστή κρίσεων και τρίτον, διεύρυνε τα πεδία δράσης σε όλη την ευρωπαϊκή περιοχή.

Τελικώς, το Κόσοβο αντιπροσωπεύει ένα κρίσιμο σημείο στην ιστορία της συμμαχίας, αφού χρησιμοποιήθηκε η ισχύς βασιζόμενη σε ηθικές επιταγές αλλά και εθνικά συμφέροντα για την εγγύηση της ειρήνης και σταθερότητας στα Βαλκάνια⁷⁰. Με αυτό τον τρόπο ενισχύθηκε η δέσμευση του ΝΑΤΟ όσον αφορά την περιφερειακή ασφάλεια και την ανάγκη διάδοσης της δημοκρατίας και των αξιών που τη διατηρούν σε όλη την ευρωπαϊκή περιοχή.

Τα αποτελέσματα της επέμβασης είναι τόσο διφορούμενα όπως και οι λόγοι που οδήγησαν σε αυτά. Το σίγουρο είναι ότι η δράση επέτρεψε να προσδιοριστούν: πρώτον, η αδυναμία της ευρωπαϊκής πολιτικής άμυνας και η εξάρτηση που συνέχιζε να υπάρχει από τις ΗΠΑ. Δεύτερον, το ενδιαφέρον των ΗΠΑ να διατηρήσουν την ευρωπαϊκή υπεροχή. Και τέλος, απέδειξε ότι στις ανθρωπιστικές επεμβάσεις, η ζωή των αμάχων δεν αποτελεί βασικό στοιχείο.

Με την παρούσα μελέτη έγινε μια προσπάθεια να αναλυθεί πως η επέμβαση του ΝΑΤΟ στην κρίση του Κοσόβου αντικατόπτριζε τις μεταλλαγές στη στρατηγική αντίληψη της Συμμαχίας το 1999. Για αυτό το σκοπό αρχικά προσδιορίστηκαν τα βασικά στρατιωτικά και ανθρωπιστικά στοιχεία της επέμβασης της Συμμαχίας. Πιο μετά καθορίστηκαν οι επιπτώσεις που είχε η στρατιωτική δράση του ΝΑΤΟ στον επαναπροσδιορισμό του ως εγγυητή όλης της ευρωπαϊκής περιοχής.

Συνολικά μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι το τέλος του ψυχρού πολέμου δημιούργησε μια νέα διεθνή τάξη, όπου προέκυψαν νέες προκλήσεις για την ασφάλεια, στις οποίες οι θεωρητικοί των διεθνών σχέσεων και οι παίκτες του συστήματος έπρεπε να προσαρμοστούν.

Από τη μια, οι θεωρητικοί έπρεπε να ξανασκεφτούν την έννοια της ασφάλειας, η οποία ερμηνευόταν κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου ως η ασφάλεια του εδάφους εναντίον εξωτερικής επίθεσης ή ως την προστασία των εθνικών συμφερόντων στην εξωτερική πολιτική. Με την νέα περίοδο που ξεκινούσε στις αρχές του 1990, η έννοια της ασφάλειας βιώνει μια σειρά αλλαγών που περιλαμβάνει κυρίως: πρώτον, σταμάτησε να δίνεται έμφαση στην ασφάλεια του Έθνους-Κράτους για να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην ασφάλεια του ατόμου. Δεύτερον, φανερώθηκαν νέοι τύποι ασφάλειας όπως πολιτική, οικονομική, κοινωνική και

⁷⁰ Βλ. Caracuel Raya, Maria Angustias. “La OTAN y el puzzle de la seguridad: nueva arquitectura de seguridad” En Los cambios de la OTAN tras el fin de la guerra fría”. 2004. p.233.

περιβαλλοντική. Και τρίτον, οι παίκτες υπεύθυνοι για την ασφάλεια πολλαπλασιάστηκαν.

Από την άλλη, βρίσκονται οι παίκτες του διεθνούς συστήματος οι οποίοι αντιμετώπισαν τις νέες προκλήσεις με διαφορετικούς τρόπους: μερικοί απέτυχαν και εξαφανίστηκαν, άλλοι επέζησαν και άλλοι διαφοροποιήθηκαν. Το NATO ανήκει στην τελευταία κατηγορία, αφού ήταν ένας οργανισμός που δημιουργήθηκε με συγκεκριμένο σκοπό και καθώς πέτυχε το θεμελιώδη στόχο του δεν εξαφανίστηκε, αλλά μπήκε σε μια διαδικασία προσαρμογής στο νέο πολιτικό και στρατηγικό πλαίσιο.

Με την έναρξη της μετα-ψυχροπολεμικής περιόδου, το NATO βρέθηκε σε μια νέα διαδικασία στο νέο ευρωπαϊκό πλαίσιο ασφάλειας. Η εστίαση του στην εδαφική ασφάλεια των κρατών –μελών του έπρεπε να δώσει τη θέση στη διατήρηση της σταθερότητας και στην εμβάθυνση των σχέσεων συνεργασίας με τους παλαιούς εχθρούς. Η εγγύηση της άμυνας που τονιζόταν στην ιδρυτική συνθήκη έπρεπε να διευρυνθεί ώστε να περιλαμβάνει την προστασία των κοινών συμφερόντων διαμέσου συλλογικών δράσεων. Αν το NATO ήθελε να επαναπροσδιοριστεί ως το πρωταρχικό όργανο ασφάλειας στην Ευρώπη, έπρεπε να ενσωματώσει όλες τις χώρες του ημισφαιρίου.

Η ερώτηση που τέθηκε στην αρχή της έρευνας ήταν: Πώς αντικατοπτρίζονται οι μεταλλαγές στη νέα στρατηγική αντίληψη της συμμαχίας το 1999 στη στρατιωτική επέμβαση του NATO στην κρίση του Κοσόβου; Η απάντηση στην οποία καταλήξαμε βασίζεται στην ακόλουθη υπόθεση: η επέμβαση του NATO στην κρίση του Κοσόβου αντικατόπτριζε μια στρατηγική επέμβασης, στην οποία χρησιμοποιήθηκε η ισχύς βασισμένη σε ηθικές επιταγές από τη μια, και τα εθνικά συμφέροντα των μελών του από την άλλη, με σκοπό τον επαναπροσδιορισμό του οργανισμού ως κυρίαρχου όσον αφορά την ασφάλεια της ευρωατλαντικής περιοχής.

Ένα θεμελιώδες γεγονός για αυτό τον επαναπροσδιορισμό της συμμαχίας υπήρξε η επέμβαση στην κρίση του Κοσόβου, η οποία επηρέασε με αποφασιστικό τρόπο το σχεδιασμό του νέου προφίλ του οργανισμού. Το Κόσοβο αποτέλεσε την πρώτη επιθετική στρατιωτική επιχείρηση του NATO προς υπεράσπιση θεμελιωδών δικαιωμάτων, φανερώνοντας τη δυσκολία διάκρισης μεταξύ εθνικών συμφερόντων και κοινών αξιών.

Το Μάρτιο του 1999, μετά από την εξάντληση όλων των διπλωματικών μηχανισμών διαπραγμάτευσης, οι σύμμαχοι αποφάσισαν να επέμβουν στρατιωτικά με

τη δικαιολογία να δοθεί ένα τέλος στην εθνοκάθαρση που συνέβαινε στη Σερβία εναντίον ενός τμήματος του πληθυσμού. Με την επέμβαση στο Κόσοβο, το ΝΑΤΟ έδειξε τη διάθεση του να συμμετάσχει σε επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων εκτός του εδάφους των μελών του, όταν θεωρείται ότι τα κοινά συμφέροντα και οι αξίες απειλούνται.

Η επέμβαση στο Κόσοβο επέτρεψε να εφαρμοστούν στην πρακτική κάποια νέα πράγματα. Τα πιο σημαντικά κέρδη από αυτή την επέμβαση ήταν: ο προσδιορισμός των νέων απειλών καθώς και στρατηγικών που θα χρησιμοποιούσε η συμμαχία για να τις αντιμετωπίσει, ο επαναπροσδιορισμός του ρόλου του οργανισμού στη διαχείριση κρίσεων και διατήρηση της ειρήνης και η διεύρυνση του πεδίου δράσης σε όλη την ευρωπαϊκή περιοχή.

Με την ολοκλήρωση της στρατιωτικής δράσης, το ΝΑΤΟ θα παρουσιαστεί μπροστά στη διεθνή κοινότητα σαν το πιο σημαντικό φόρουμ, όπου οι ΗΠΑ και οι σύμμαχοι τους θα αποφασίσουν για τη διεθνή συνεργασία που είναι απαραίτητη ώστε αντιμετωπιστούν οι νέες προκλήσεις στο στρατιωτικό-πολιτικό πλαίσιο.

Η κρίση του Κοσόβου φανέρωσε τις ελλείψεις στην ικανότητα της ευρωπαϊκής άμυνας και την εξάρτηση από τις ΗΠΑ σε όλο το φάσμα της ασφάλειας, λόγος για τον οποίο έπρεπε να ισχυροποιηθούν οι σχέσεις μεταξύ της ΕΕ και των ΗΠΑ. Η εμπειρία του Κοσόβου έδωσε την ώθηση στην ΕΕ να αυξήσει τις προσπάθειες για την ανάπτυξη μιας ευρωπαϊκής πολιτικής που θα εξασφαλίζει την ασφάλεια και τη σταθερότητα της περιοχής.

Από την οπτική της σταθερότητας της ευρωπαϊκής ζώνης μπορεί να επιβεβαιωθεί ότι η συμμαχία δεν κατάφερε να επιλύσει τα εθνοτικά και εδαφικά προβλήματα των Βαλκανίων, αλλά κατάφερε να τα ουδετεροποιήσει. Μετά την επέμβαση, τα εσωτερικά προβλήματα διατηρήθηκαν εντός συνόρων χωρίς να απειλούν με αποσταθεροποίηση τις γειτονικές χώρες ούτε ολόκληρο το ημισφαίριο.

Η περίπτωση της επιχείρησης του ΝΑΤΟ στο Κόσοβο το 1999 και ο τρόπος αντιμετώπισής της από τη διεθνή κοινότητα και τα όργανα των Η.Ε. τόσο πριν από την εκδήλωσή της όσο και μετά τον τερματισμό της, άλλαξε για πάντα τον τρόπο με τον οποίο θεωρούμε και προσεγγίζουμε το ζήτημα της ανθρωπιστικής επέμβασης με χρήση βίας. Παράλληλα αποδείχθηκε για μια ακόμη φορά ότι το διεθνές δίκαιο ανέκαθεν ακολουθούσε τις κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις και σκοπιμότητες και δεν τις προκαθόριζε.

Περαιτέρω κανείς πλέον πιστεύω δεν μπορεί να παραβλέψει το γεγονός ότι εάν το δικαίωμα που θεώρησε ότι είχε το NATO να επέμβει στο Κόσοβο είχε ασκηθεί με τρόπο πιο αναλογικό και συμβατό με την αρχή της διάκρισης και εάν αυτή δεν είχε συνδεθεί προηγουμένως με τις απειλές προς τη Γιουγκοσλαβία, προκειμένου να συμμορφωθεί με τις απαιτήσεις της Δύσης, τότε και η νομική θεωρία σήμερα θα ήταν επ' αυτού διαφορετική, τουλάχιστον στην πλειοψηφία της, η δε αντιμετώπιση από τη διεθνή κοινότητα της επέμβασης θα ήταν κατά πάσα πιθανότητα παρόμοια με αυτή των επιχειρήσεων των ΗΠΑ/Ην.Β./Γαλλίας του 1991/1992 στο Ιράκ.

Παρά τους ευσεβείς πόθους αρκετών κρατών, το δικαίωμα ανθρωπιστικής επέμβασης με χρήση βίας παραμένει εξαιρετικά αμφιλεγόμενο. Το μονοπάτι ωστόσο έχει ήδη αρχίσει να χαράζεται και είναι ορατό με σχετική ευκρίνεια και έτσι δεν μπορεί πλέον να αποκλειστεί η ενεργοποίηση του ανά πάσα στιγμή και ανάλογα με το είδος, το εύρος και τα γεωπολιτικά δεδομένα που θα διέπουν μια ενδεχόμενη ανθρωπιστική κρίση μεγάλου εύρους και ικανής βαρύτητας, αλλά και ανάλογα με το πρίσμα υπό το οποίο θα την προσεγγίσουν τα μόνιμα μέλη του Σ.Α. και η διεθνής κοινότητα.

Η διενέργεια μιας ανθρωπιστικής επέμβασης υποτάσσεται σε περιστασιακές σκοπιμότητες που προκύπτουν από υπολογισμούς κόστους-οφέλους. Οι ηθικές έννοιες όπως παρατηρεί ο Bertrand Russell είναι πολύ σπάνια η αιτία και σχεδόν πάντα το αποτέλεσμα, ένα μέσο διεκδίκησης οικουμενικής νομοθετικής εξουσίας για τις συγκεκριμένες προτιμήσεις κάποιου και όχι η πραγματική βάση αυτών των προτιμήσεων. Αυτό σημαίνει ότι η ηθική τίθεται στην υπηρεσία των ισχυρών και τα μικρά κράτη μπορούν να ακολουθούν αυτή την ηθική των ισχυρών που τείνει να επικρατήσει οικουμενικά.

Άλλωστε αυτό που ξεχωρίζει τις μεγάλες δυνάμεις ή υπερδυνάμεις από τα άλλα κράτη είναι ότι δεν μπορούν να αποτελέσουν θύματα επεμβάσεων και εάν αυτό συμβεί ποτέ, τότε είναι ένδειξη της παρακμής μιας μεγάλης δύναμης. Το κλασικό παράδειγμα είναι η οθωμανική αυτοκρατορία που μόνο κατά την παρακμή της αναγκάστηκε να συμμορφωθεί ακόμα και με πόλεμο στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των χριστιανών υπηκόων της από τις μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις της εποχής. Μια καθαρά ρεαλιστική αιτιολόγηση των επεμβάσεων είναι στη βάση της Θουκυδίδειας ρήσης, "ο δυνατός επιτυγχάνει ότι του επιτρέπει η δύναμή του και ο αδύναμος υποχωρεί όσο του επιβάλλει η αδυναμία του".

Βιβλιογραφία

1. Abiew, Kofi Francis (1999): *The Evolution of the Doctrine and Practise of Humanitarian Intervention*, The Hague: Kluwer Law International.
2. Angustias, Maria & Caracuel, Raya, 2004, *Changes in NATO after Cold War's end*, Tecnos Editorial.
3. Baaz, M., 2009, *The Use of Force and International Society*, Stockholm: Jure Forlag AB.
4. Baylis, J., Smith, S. & Owens, P., 2004, *The globalization of world politics*, Oxford: Oxford University Press.
5. Brems Kundsén, Tony and Bagge Laustsen, Carsten, 2006, *Kosovo between war and peace, Nationalism, peacebuilding and international trusteeship*, Great Britain: Routledge Tylor & Francis Group.
6. Buckley, M. & Cummings, S.N., 2001, *Kosovo: Perceptions of War and its Aftermath*. London: Continuum.
7. Bull, Hedley, 1977, *The Anarchical Society*, London: Macmillan.
8. Cassese, A., 1999, *Ex iniuria ius oritur: Are we Moving towards International Legitimation of Forcible Humanitarian Countermeasures in the World Community?*. *European Journal of International Law*
9. Chomsky, N., 1999, *The new military humanism: Lessons from Kosovo*, London: Pluto Press.
10. Corten, O. & Klein, P., 1993, *L'autorisation de recourir a la force a des fins humanitaires : Droit d'ingérence ou retour aux sources ?*, 4 Eur. J. Int'L.L.506.
11. Daalder, Ivo H. and Michael E. O'Hanlon, 2000, *Winning Ugly: NATO'S War to Save Kosovo*, Washington DC: Brookings Institution Press.
12. David, Charles-Filippe et Jean François Rioux, 2002, *La sécurité Humaine. Une nouvelle conception des relations internationales*, Paris, l'Harmattan, collection Raoul-Dandurand.
13. Delage, Fernando, 2006, *Del tratado de Washington a la guerra de Kosovo: La OTAN cumple cincuenta anos*, Cuadernos de Historia Contemporanea.
14. Foley, C., 2008, *The thin blue line: How humanitarianism went to war*, London: Verso.

15. Frye Alton, 2008, *Humanitarian Intervention: Crafting a Workable Doctrine*, New York: Council of Foreign Relations.
16. Heinbecker, Paul et Rob, McRae, 2002, *Etude de cas : La campagne aerienne au Kosovo, Sécurité Humaine et Nouvelle Diplomatie :protection de personnes, promotion de la paix*, Montreal, McGill-Queen's University Press.
17. Henkin, Louis, 1999, *Kosovo and the Law of "Humanitarian Intervention"*, *The American Journal of International Law*.
18. Holtzgraf, J.L. & Keohane, R.O., 2003, *Humanitarian Intervention: Ethical, legal and political dilemmas*, Cambridge: Cambridge University Press.
19. Ignatieff, M., 2000, *Virtual War: Kosovo and beyond*, London: Chatto & Windus.
20. Judah, Tim, 2000, *Kosovo: War and Revenge*, London: Yale University Press.
21. Kaldor, Mary, 1999, *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*, Stanford University Press.
22. Kissinger, Henry, 1994, *Diplomacy*, New York: Simon & Schuster.
23. Krasner, Stephen D., 1996, 'Sovereignty and Intervention', in Gene M. Lyons and Michael Mastanduno (eds), *Beyond Westphalia?*, Baltimore: John Hopkins University Press.
24. Mc Donagh, Melanie, 2001, 'Can there be such a Thing as a Just War?' in Ken Booth (ed.), *The Kosovo Tragedy: The Human Rights Dimension*, London: Frank Cass.
25. O'Neil, William G., 2002, *Kosovo-An unfinished peace*, Colorado: Lynne Rienner Publishers Inc.
26. Ronzitti, Natalino, 1985, *Rescuing Nationals Abroad Through Military Coercion and Intervention on Grounds of Humanity*, Martinus Nijhoff Publishers.
27. Russett, Bruce and O'Neal, John, 2000, *Triangulating Peace: Democracy, Interdependence, and International Organizations*, New York: W.W. Norton.
28. Sanchez Perreira, Antonio, 2003, *Geopolitica de la expansion de la OTAN*, Plaza y Valdez.
29. Schnabel, Albrecht and Ramesh Thakur (eds), 2000, *Kosovo and the Challenge of Humanitarian Intervention: Selective Indignation, Collective Action and International Citizenship*, New York: The United Nations University.

30. Seybolt, T.B., 2007, Humanitarian Military Intervention: The condition for success and failure, Oxford: Oxford University Press.
31. Simma, B., 1999, NATO, the UN and the Use of Force: Legal Aspects, European Journal of International Law.
32. Waltz, Kenneth, 1979, Theory of International Relations, Addison Wesley.
33. Weiss, Thomas G. and George A, Lopez (eds), 1997, Humanitarian Challenges and Intervention: World Politics and the Dilemmas of Help, Boulder: Westview Press.
34. Wheeler, Nicholas J., 2001, Reflections on the Legality and Legitimacy of NATO's Intervention in Kosovo, in Ken Booth (ed), The Kosovo Tragedy: The Human Rights Dimension, London: Frank Cass.

Άρθρα-Σύνδεσμοι

1. ACNUR. La situacion de los refugiados en el Mundo 2000, Cincuenta Anos de accion humanitaria, documento electronico.
2. Aguirre, Mariano y Teresa, Filesi, 1999, “Guerra por Kosovo” en Guerras en el Sistema Mundial, CIP-FUHEM – Icaria.
3. Analisis Kosovo-de la Matanza de Racak al Palacio de Ramboulliet, Universidad de Barcelona, Documento Electronico.
4. Analisis Kosovo-Introduccion Historica, Universidad de Barcelona, Documento Electronico.
5. Baaz, M., 2008-2009, Human Rights or Human Wrongs? Towards a “thin” universal code of international human rights for the twenty first century, Sartryk Ur Jurisdisk Tidskrift.
6. Bradol, Jean-Herve, 2004, “Un orden mundial sanguinario y la accion humanitaria”, A la sombra de las guerras justas, Icaria y Antrazyt.
7. Caplan, R., 1998, International Diplomacy and the Crisis in Kosovo, International Affairs, [Online], 74(4).
8. Carbajales, Juan Jose, 1999, “La ONU y la OTAN despues de Kosovo”, XIII Jornadas Argentinas de Filosofia Juridica y Social, Ponencia, Documento Electronico.

9. Consejo de Seguridad de las Naciones Unidas CSNU, 1998, “Resolucion 1160 de 1998”, Documento Electronico.
10. De Puig, L.M., 2000, *The Myth of Europa: a paradigm for European Defence*, Paris: WEU Assembly.
11. Estimaciones del Secretario General de los Naciones Unidas, el Sr. Koffi Annan, 1998, Consejo de Seguridad de las Naciones Unidas, “Resolucion 1199”, Documento Electronico.
12. Joyner, D.H., 2002, *Kosovo Intervention: Legal Analysis and a More Persuasive Paradigm*, EJIL, [Online], 13(3).
13. Mathews, Jessica, 1997, “Power Swift”, *Foreign Affaires*, Electronic Document.
14. O’Connell, M.E., 2000, *The UN, NATO, and the International Law After Kosovo*, *Human Rights Quarterly*, [Online], 22.
15. Organizacion de Naciones Unidas, Programa de Naciones Unidas para el Desarrollo PNUD, 1994, *Informe Mundial de Desarrollo Humano*.
16. Organizacion del Tratado del Atlantico Norte OTAN, “Transformacion de la OTAN”, 2000, Documento Electronico.
17. Salazar Serantes, Gonzalo, 1999, “Los actores politicos en la Europa de fin de siglo”, *Hacia un nuevo orden de seguridad en Europa*, Instituto Espanol de Estudios Estrategicos.
18. Snow, Tony, 1999, “What are U.S. Goals in Kosovo?”, *The Detroit News*.
19. Solana, Javier, 1999, “Security Points to the Press”, WEU Press and International System.
20. Waltz, Kenneth, 1962, “Kant, Liberalism and War”, *American Political Science Review*, vol.56.
21. Waltz, Kenneth, 1986, “Reflections on Theory of International Politics. A Response to my Critics” in Keohane, Robert: *Neorealism and it’s Critics*, Columbia University Press.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ